

ÇOCUKLARLA ADLI GÖRÜŞME KILAVUZU

Dr. Öğr. Üyesi Tuğba TÜRK-KURTÇA

Dr. Öğr. Üyesi Eda ERMAĞAN

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği
Türk Psychological Guidance and Guidance Association
Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği

ÇOCUKLARLA ADLİ GÖRÜŞME KILAVUZU

Dr. Öğr. Üyesi Tuğba TÜRK-KURTÇA
Dr. Öğr. Üyesi Eda ERMAĞAN

Mart 2022

YAZARLAR

Dr. Öğr. Üyesi Tuğba TÜRK-KURTÇA
Dr. Öğr. Üyesi Eda ERMAĞAN

Türk PDR Derneği ÇOCUKLARLA ADLİ GÖRÜŞME KILAVUZU

ISBN: 978-605-73779-9-9

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazara aittir.

©2022, TürkPDR Derneği Bu kitabın basım ve yayın hakları

TürkPsikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği'ne aittir.

Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri,

kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik,

kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz,

dağıtılamaz.

Birinci Baskı 2022, Ankara

Tasarım ve Baskı

TEK SES OFSET MATBAACILIK YAYINCILIK

ORG. SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.

Kazım Karabekir Cad. Kültür İş Hanı No: 7 / 11-60

İskitler/ANKARA

Tel: 0312 341 66 19

• teksofset@gmail.com • www.teksofset.com

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği

Korkutreis Mah. Necatibey Cad. No: 20/12 Çankaya-ANKARA

Tel/ Fax: 0312 430 36 74

Web:<http://www.pdr.org.tr> e-posta:genelmerkez@pdr.org.tr

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	4
GİRİŞ	5
ÇOCUK CİNSEL İSTİSMARI VE İŞARETLERİ NELERDİR?	8
PEDAGOGLAR TARAFINDAN UYGULANABİLECEK ADLİ GÖRÜŞME PROTOKOLLERİ VE PROTOKOLLERİN EĞİTİM İÇERİKLERİ	12
FARKLI GRUPLAR VE ÇOCUKLARLA ADLİ GÖRÜŞME	21
MEVCUT GÖRÜŞME PROTOKOLLERİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ	28
BİLGİSAYAR DESTEKLİ GÖRÜŞME PROGRAMI “IN MY SHOES (IMS)”	33
ADLİ GÖRÜŞMEYİ OLUMLU VE OLUMSUZ YÖNDE ETKİLEYEN SORU TİPLERİ	36
SONUÇ VE ÖNERİLER	46
KAYNAKÇA	49
ULUSAL ÇOCUK SAĞLIĞI ve İNSAN GELİŞİM ENSTİTÜSÜ PROTOKOLÜ: GÖRÜŞME REHBERİ	59

ÇOCUKLARLA ADLİ GÖRÜŞME KILAVUZU

Dr.Öğr. Üyesi Tuğba TÜRK-KURTÇA

Dr. Öğr. Üyesi Eda ERMAĞAN

ÖNSÖZ

Çocukla yapılan adli görüşmeler yargının karar verme sürecinin en önemli belirleyicilerinden biridir. Bu süreç sonucunda doğru verilen bir karar çocuğun korunması, failin ceza alması, masum şüphelinin aklanmasıyla, yanlış bir karar ise taraflardan en az birinin zarar görmesiyle sonuçlanmaktadır. Dolayısıyla çocukla yapılan adli görüşmelerin tarafsız, gelişime duyarlı bir şekilde yürütülmesi, güncel bilimsel gelişmelere dayalı olması ve bu konuda eğitimli pedagoglar tarafından yapılması gerektiği düşünülmektedir.

Konunun önemine ilişkin bilimsel çalışma ve saha uygulamalarına ağırlık verilen ülkelerde ise adli görüşmelere belirli bir standart kazandırılması ve bilimsel çalışmalar aracılığıyla elde edilen sonuçlar çerçevesinde ulaşılan standartlar kapsamında görüşme güvenilirliklerinin arttırılması amaçlanmaktadır. Söz konusu amaca hizmet eden en temel uygulamaların ise protokoller aracılığıyla olduğu görülmektedir.

Türkiye’de de adli görüşmelerin belirli bir standartta olması amacıyla ilgili bakanlıklar bünyesinde eğitimler ve kılavuzlar geliştirilmiştir. Ancak bu protokoller incelendiğinde çocukla yapılan adli görüşmenin “sorgulama” ve benzeri kelimelerle ifade edildiği, her ne kadar adli görüşmenin farklı aşamalarından bahsederek görüşmeciye kılavuzluk edebilecek örnek cümleler içerseler de bu örneklerin her aşama için ayrıntılı bir şekilde belirtilmediği dikkat çekmektedir. Bu kılavuz çerçevesinde ise, çocukla yapılacak adli görüşme öncesi yapılması gereken hazırlıklar, adli görüşmede kullanılacak soru türleri ve örnek soru ifadeleri, küçük çocuklarla yapılan görüşmelerde dikkat edilmesi gereken hususlar ele alınmıştır.

Ayrıca, adli görüşme sürecinin ve görüşme sonrası raporlamanın güvenilirliğini sağlamada standardize edilmiş bir protokolün neden önemli olduğunu net bir şekilde sunabilmek için görüşmenin her bir aşamasında başvurulabilecek örnek ifadelerin ayrıntılı bir şekilde belirtildiği Ulusal Çocuk Sağlığı ve İnsan Gelişim Enstitüsü Protokolünün (NICHD) Türkçe kullanımına göre düzenlenmiş çevirisine yer verilmiştir. Dolayısıyla hazırlanan bu kılavuz ile adli görüşmeyi yürüten pedagoglara kolaylık sağlanması, görüşme analizlerinin sistemli bir şekilde yapılabilmesi hedefiyle adli sistemdeki önemli bir boşluğun doldurularak bundan sonra yapılacak akademik ve saha çalışmalarına temel teşkil etmesi, geliştirilecek politikalarda karar alıcılara kolaylık sağlaması ve hepsinden de önemlisi çocuğun yüksek yararı ve esenliğinin desteklenmesi amaçlanmaktadır

GİRİŞ

Adli görüşme, çocuğun istismara maruz kaldığı iddiası hakkındaki bilgilerin soruşturma sürecinin parçası olarak gelişime duyarlı ve yasalara uygun, yetkin ve tarafsız bir şekilde adli pedagog tarafından toplanmasıdır.¹ Çocuk istismarı hakkındaki çoğu soruşturma bir adli görüşme ile başlamakta ve yürütülen bu adli görüşme, soruşturmanın diğer kısımlarına yön vermektedir. Özellikle, maddi delillerin olmadığı veya yetersiz kaldığı olaylarda adli sürecin istendik şekilde yürütülebilmesi ve sonuçlandırılabilmesi ya da maddi kanıtların varlığını belirlemek için incelemelerin başlatılmasını sağlamak^{2, 3, 4} için adli görüşmelerden edinilen bilgiler ayrıca önem kazanmaktadır. Ayrıca görüşmenin niteliğine bağlı olarak suç kanıtlanabileceği gibi, doğru bir iddia yalanmış gibi veya yalan bir iddia doğruymuş gibi sonuçlar ortaya çıkabilir.⁵ Dolayısıyla hem mağdur çocukların hem de masum şüphelilerin haklarının korunması açısından önemlidir.⁶ Bu noktada adli görüşmenin fonksiyonu, yanlış veya yanıltıcı bir bilgi olmadan adli kararların alınmasında karar mercilerine yardımcı olmaktadır.⁷ Ayrıca, adli görüşmenin niteliği güvenilir bilgi almayı etkilediği gibi çocuğun ikinci kez travmatize olmasını da engelleyebilmektedir.⁸ Sonuç olarak, adli görüşmenin hem mağdur olan çocuğun iyilik halinin korunması hem de adli sürece sağlıklı bir şekilde hizmet edebilmesi için çocukla yapılan adli görüşmelerde mağdurdan bilgi alma sürecinin profesyonel bir şekilde yürütülmesi gerektiğinden⁹ görüşmecinin adli görüşme sürecine ilişkin özel beceri ve teknikleri bilmesi gerekmektedir.⁴ Söz konusu bu özel beceri ve tekniklerin yanı sıra sağlıklı bir adli görüşmenin yürütülmesinde takip edilmesi gereken aşamaların neler olduğuna, görüşmenin hazırlık sürecinde çocukla ilgili edinilmesi gereken bilgilere ve görüşme sürecinde kaçınılması gereken soru türleri ve yaklaşımlara dair becerilerin edinilmesi önemli görülmektedir. Benzer şekilde, adli görüşmenin gönüllülüğe dayalı olmaması ve tedavi amacı taşıyamaması gibi özellikleri nedeniyle diğer psikolojik değerlendirme ve müdahale yaklaşımlarından farklılaştığının¹⁰ bilinmesi adli görüşme uzmanının sahip olması gereken farkındalıklardan biri olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, çocuklar yetişkinlerden farklı olduğu için, pedagog, görüşmeyi gelişime duyarlı bir şekilde sürdürmelidir.¹

Çocuklar yetişkinlerden farklı bilişsel gelişim düzeyi ve dil yeterliliklerine sahiptir. Söz konusu dinamiklere bağlı olarak;

- Çocukların karmaşık ve soyut ifadeleri algılamak ve anlamlandırmada yeterli gelişim düzeyinde olmadıkları,
- Bazı temel kavramlarının (doğru-yanlış, yalan-gerçek, dün-bugün-yarın gibi) tam olarak gelişmemiş olduğu,
- Kendilerini ifade etme becerilerinde sınırlılıklarının olduğu,
- Yetişkinden gelen manipölasyonlara açık oldukları,
- Yönlendirici sorulara kendisinden beklendiğini düşündüğü şekilde cevap verme eğilimi gösterdikleri gözlenmektedir.

Bu etkenler ise, çocukla yapılan adli görüşmelerde hem olaya dair eksik bilgi edinilmesine hem de görüşme esnasında olayın doğru bir şekilde aydınlatılmasına yönelik ihtiyaç duyulan bilgilerin olayın gerçekliğinden uzaklaşarak kirlenmesine yol açabilmektedir.¹¹ Bunun beraberinde, suç soruşturmasının ilk basamağının adli görüşme temelinde gerçekleşiyor olması ve adli sürecin devamının etkililiğinde önemli bir yere sahip olan ilk görüşmeler esnasında çocukların isteksiz ve kaygılı bir tutum sergiliyor olması da⁹ çocukla gerçekleştirilen adli görüşmelerin farklı bir şekilde ve titizlikle ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Aksi bir şekilde gerçekleştirilen yani söz konusu hassasiyetler göz önünde bulundurulmadan yapılan görüşmeler mağdur ya da tanık olması fark etmeksizin çocuğun birden fazla kez ifade alma sürecinde yer almasına neden olacaktır. Bu durum, çocuğun iyilik halinin korunmasına zarar vereceği gibi çocuğun hafıza sınırlılıklarının ve yönlendirilme riskinin ortaya çıkmasına ve adli görüşme sürecinin niteliğinin bozulmasına sebebiyet verecektir. Kısacası hem çocuğun yüksek yararının hem de adli sistemin işlevselliğinin korunabilmesi açısından çocuklarla yapılan adli görüşmeler ayrı bir uzmanlık süreci olarak ele alınmalıdır.

Çocukların maruz kaldıkları cinsel istismarı kendini suçlama, utanma,¹² ebeveynlerinden,¹³ failden, yaşadığı istismar olayını anlattığında diğer insanların onu suçlamalarından korkma, ona inanmayacaklarını düşünme, etiketlenmekten çekinme¹⁴ gibi çeşitli nedenlerle açılammakta veya açılmayı erteleyebilmektedir. Çocukların kendilerini mağdur konumuna getiren istismarcıları ile yetişkinlere göre daha karmaşık bir ilişkilerinin olması süreci daha da zorlaştırabilmekte¹¹ ve bu da çocuk tarafından olayın hem anlamlandırılmasında hem de ifade edilmesinde sınırlılıklara sebebiyet vermektedir.

Yaşanılan istismar olayının çocuğun dünyasında karmaşık bir yapıya sahip olmasının yanı sıra çocukların, adli görüşme sürecinde diğer tüm etkileşimlerinden farklı olarak yabancı biriyle iletişim kurmak zorunda olmaları ve bu kişilerin otorite figürü (polis, avukat, savcı vb.) olarak tanıtılan kişilere karşı açık olmak zorunda kalmaları çocuk açısından adli görüşme sürecini zorlaştırabilmektedir. Dahası yaşadıkları üzücü, korkutucu bir olaydır ve bu tür dinamiklere sahip travmatik bir olayı hiç tanımadıkları birine anlatmak ile karşı karşıya kalmak çocukların daha çok korkmalarına neden olabilmektedir. Yaşadıkları travmatik olayın ve olay sonrası içinde bulundukları adli sistemin gerekliliklerine karşı bahsedilen korkular, istismarcı ile olan ilişkisi ve açılmayı ertelemeleri gibi etmenler çocuğun olay hafızasını ve hâlihazırda gelişimsel olarak sınırlı olan kendini ifade etme becerilerini olumsuz etkileyebilmektedir. Diğer bir bağlamda ise, yaşadıkları travmatik olayı anlatma hususunda kendi istek ve hazırbulunuşlukları yerine yasal süreçlerde görev alan kişilerin beklentileri ön planda yer almaktadır. Bu noktada da çocukların iletişim kurmada güvensiz, isteksiz ve endişeli olmaları öngörülebilir bir durumdur.¹⁵ Özetle, adli görüşmenin doğasından ve görüşmeyi yapan kişiden kaynaklanabilecek etkilerden dolayı, yine yukarıda da belirtildiği üzere, çocukla yapılan adli görüşmelerin özel bir hassasiyet gerektirdiği; çocuğun gelişim döneminin yanı sıra psikolojik, sosyal vb. durumlarının da dikkate alınmasının önemli olduğu;⁹ görüşmecinin çocuğun sahip olduğu sınırlılıkları ve bu sınırlılıkların adli görüşme sürecine etkilerini analiz ederek görüşmeye hazırlanması gerektiği unutulmamalıdır.

ÇOCUK CİNSEL İSTİSMARI VE İŞARETLERİ NELERDİR?

Çocuğa yönelik gerçekleştirilen cinsel istismar, cinsellik içeren sözel ifade ve şakalardan teması içeren cinsel saldırılara kadar farklı şekillerde gözlenebilmektedir. Günçe (1991) çocuk cinsel istismarının üç kategoride değerlendirilebileceğini belirtmiştir. Bu kategoriler:¹⁶

- Dokunma/temas olmadan gerçekleştirilen istismar (sözel yolla yapılan istismar, teşhircilik, röntgencilik vb.)
- Dokunma/temasın yer aldığı istismar (cinsel birleşmeye teşebbüs, tam cinsel birleşme, ağız veya cinsel organ teması, sürtünme, okşama, anüsten yapılan cinsel temas vb.)
- Şiddet uygulanarak gerçekleştirilen cinsel istismar (tecavüz)

Son yıllarda yaşanan değişimler sonrasında ise, çocuğun cinsel istismarının sadece yüz yüze etkileşimlerle sınırlı olmadığı görülmektedir. Teknolojinin gündelik hayatımızdaki yerinin artması ile dijital araçlar aracılığıyla da çocuğun cinsel olarak istismar edildiği gözlenmektedir.¹⁷ Özellikle, dijital araçların kullanımının yaygınlaşması ve sosyal medya kullanımının her yaştan bireyin günlük yaşamında geniş bir yere sahip olması nedeniyle çocuk cinsel istismarının farklı şekillerde ve platformlarda sıkça yaşandığı görülmektedir. Ancak, çocukların cinsel açıdan istismar edilmelerine ilişkin vakalarda gözlenen bu artışa rağmen çok büyük bir kısmının gizli kaldığı ve/veya “karanlık sayılar¹⁸” olarak kaldığı bilinmektedir.

Çocuklar;

- İstismarcıyı tanımaları,
- Tehdit edilmeleri,
- Ebeveynlerinin sevgilerini kaybetme korkuları,

¹ Karanlık sayılar, bilinmeyen ve bu nedenle kayıt altına alınamayan suçları yani resmi istatistiklerin dışında kalan suçluluğu ifade etmektedir. Karanlık sayılar, aynı zamanda, gizli kalmış suç ve suçluları da ifade etmektedir.^{18, 19}

- Kimsenin ona inanmayacağı korkusu,
- İstismarı anlatabilecek sözel beceriye sahip olmamaları,
- Çocuğun yaşanan istismar olayını oyun sanması veya
- Bir tür sevgi ifadesi olduğuna inanması,
- Cinselliğin toplum içerisinde konuşulmasının zor olması gibi nedenlerle bu olumsuz yaşantılarını saklayabilmektedirler.^{20, 21, 22}

Yapılan bir çalışma kapsamında çocukluk çağı cinsel istismar öyküsü olan yetişkin bireylerin %52'sinin yetişkinlik yıllarına kadar yaşadıklarını gizledikleri ve %48'inin ise, çocukluk yıllarında, farkında olarak ya da olmayarak açıkladıkları sonucuna ulaşılmıştır.²³ Başka bir çalışmada ise, yaşadıkları olaya dair çocukluk çağında açılanların bile çoğunun istismar olayını anlatma süresinin bir hafta ile iki yıl arasında değiştiği görülmüştür.¹³ Bu noktada, bahsedilen nedenlerden ötürü çocuğun yaşadığı cinsel istismara ilişkin mağduriyetin önlenmesi ve belirlenebilmesi için aile içinde ve aile dışında olmak üzere çocuğun gelişiminden sorumlu olan bakım verenlerin, eğitimcilerin ve diğer yetişkinlerin farkında olması gereken çocuğun mağduriyet yaşadığının sinyallerini veren bazı göstergeler bulunmaktadır. Bu göstergeler Tablo 1'de belirtildiği üzere şu şekildedir:

4,24,25,26,27,28,29,30,31,32,33,34

Tablo 1. Cinsel istismara işaret eden bu olası göstergeler

**Davranış
Sorunları**

- Davranış ve tutumlarda, okul performansında veya gelişimde gerileme,
- Okulda davranışsal problemler gösterme,
- Uygun olmayan cinsel davranışlar (çocuğun yaşı ile uyumlu olmayan cinsel davranışlar göstermesi, yaşına uygun olmayan düzeyde cinsel bilgisinin olması, resimlerinin ve oyunlarının cinsellik içermesi, başka çocukları takip ederek tuvalette özel bölgelerine bakması, aşırı mastürbasyon, zarar verecek şekilde cinsel organına dokunma, başka çocuklara veya yetişkinlere yönelik cinsel temasta bulunma çabası),
- Bağımlılık yapıcı maddelere eğilim,
- İntihar girişimi ve kendine zarar verme,
- Risk alma davranışları,
- Aşırı tepkiler göstermesi,
- Gece alt ıslatma,
- Evden kaçma

Sosyal Sorunlar	• Sosyal ortamlardan ve etkileşimden kaçınma, • Arkadaşlarıyla bağlantı kurmama; sosyal ilişkilerde zayıflama, • Toplumdan kendini izole etme, • Diğer insanlara güvenmeme, • Suç vb. riskli davranışlar sergileyen gruplara katılma, • Sosyal uyum ya da etkileşimde sorunlar
Somatik Sorunlar	• Yürüme veya oturma pozisyonunda zorluk yaşama, • Fiziksel aktivitelere katılmaya yönelik isteğin ani bir şekilde azalması, • Tekrarlayan baş ağrıları, karın ağrısı gibi somatik şikâyetler, • Özellikle 14 yaşından büyükse zührevi hastalığa yakalanma, • Bağırsak problemleri, • Genital veya rektal sorunlar, • Anoreksiya, obezite gibi yeme sorunlarının gözlenmesi, • Cinsel problemler
Duygusal Sorunlar	• Depresyon, • Anksiyete, • Dissosiyatif örüntüler, • Kâbus görme veya gece kabuslarında artış, • Beden imajı bozuklukları, • Uyku problemleri, • Travma sonrası stres bozukluğu, • Öz saygıda azalma, • Amnezi durumları, sık hayale dalma, • Dissosiye olma ve dissosiye anların yaşantılanmasında artış, • Histerik nöbetler, • İstismarı hatırlatan insan veya belirli özel durumlara yoğun olumsuz duygular, • Genel hissizleşme ve duyguları sınırlama, • Öfke nöbetleri ve öfke patlamaları, • Çevredeki yeni yetişkin veya yabancılara çok çabuk bağlanma, • Aşırı korku, • Kendini suçlama, utanma

Bahsi geçen işaretler cinsel istismara dair ipucu sağlamakla birlikte yine de cinsel istismar ile aralarındaki ilişkiler net değildir. Söz konusu göstergelerin bir ya da birden fazlasının görülmesi çocuğun cinsel olarak istismar edildiğini düşündürebilir, bu göstergeler bir “yardım çağlığı” veya “alarm işareti” olarak görülebilir. Ayrıca, söz konusu göstergelerin cinsel istismar riskine işaret ettiğinin söylenebilmesi için çocuğun gelişim seyrinde olan mevcut özelliklerden (örneğin; genel bir akademik başarısızlık, sosyal ortamlardan her zaman uzak durma gibi) farklı olarak aniden ortaya çıkan ve süreklilik kazanmış olan davranış değişiklikleri olması gerektiği de unutulmamalıdır. Bütün bunların yanı sıra, çocuğun yaşadığı ev ortamının da bu tür göstergelerin ortaya çıkmasında etkili olabileceği ihtimali de bulunmaktadır. Örneğin, anne baba arasındaki yakın ilişkiyi gözlemleme, pornografik film izleme, ebeveynleri çıplak görme gibi uyaranlara tesadüfi olarak denk gelebilir ve bu uyaranlara bağlı olarak cinsel davranışlarda bulunabilir. Son olarak, depresyon, anksiyete gibi psikolojik sorunlar ve çocuğun verdiği psikosomatik tepkiler de sadece cinsel istismara özgü değildir. Bu nedenlerle, çocuğun gelişiminden sorumlu olan yetişkinlerin ve uzmanların söz konusu göstergelere yönelik farkındalık sahibi olması ve gözlemlenen davranış değişikliklerini belirtilenler ışığında analiz etmesi, şüphe durumlarında ise çocuğun izlemeye alınmasının mağduriyetin belirlenebilmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Pedagogların göstergeleri yorumlarken son derece dikkatli olması gerekmektedir.³⁵

PEDAGOGLAR TARAFINDAN UYGULANABİLECEK ADLİ GÖRÜŞME PROTOKOLLERİ VE PROTOKOLLERİN EĞİTİM İÇERİKLERİ

Adli görüşme süreçlerinin iyileştirilmesi amacıyla gerçekleştirilen alan çalışmalarına bakıldığında kanıta dayalı bir yaklaşımın esas alındığı ve bu esaslarla hazırlanan pedagog eğitimlerinin çok kısa sürede uzmanların görüşme performansında etkilerini gösterdiği gözlenmektedir. En temelde, adli görüşmelerde önemli bir husus olarak kabul edilen açık uçlu soruların oluşturulmasına dair kısa süreli eğitimlere katılan uzmanların uygun soruyu tercih etme ve soru sorma becerilerinde artış sağlandığı belirtilmiştir.³⁶ Ayrıca, eğitim ve geri bildirim programlarının da bu alanda uzmanlar için faydalı olduğu görünen bir gerçektir.³⁷ Etik açıdan bakıldığında ise, pedagogun bir adli görüşme sürecinde yer almadan önce adli görüşmelerin yürütülmesi, adli olayların analiz edilmesi ve değerlendirilmesi konularındaki deneyim ve yetkinliğini sorgulaması gerekli görülmektedir. Mağdur ve/veya tanık olarak karşısına gelen bireyin/çocuğun iyilik halinin korunması temel alınarak görüşmenin nasıl yürütülebileceği, hangi tutum ve davranışlara dikkat edilmesi gerektiği, çocuğun biricikliği bağlamında görüşme öncesi dosyanın hangi nitelikler kapsamında incelenmesi gerektiği, ifade alım sürecinde görüşmecinin olaya dair öznel görüş ve ön yargılarını çocuğa ve dolayısıyla ifadeye yansıtmadan süreci nasıl kontrol edebileceğine dair önem arz eden hususlar da yine bu pedagog eğitimleri kapsamında ele alınmalıdır. Bunun beraberinde, eğitimlerin nitelik ve içeriği kadar sürekliliğinin sağlanması ve böylece pedagogların profesyonel gelişimlerine devam edebilmeleri açısından bilgilerinin güncellenmesi de adli görüşmelerin etkililiğinin artırılması noktasında önemlidir.³⁸

Adli görüşme yapan pedagogların özellikle iki konuda eğitime ihtiyaç duydukları belirtilmektedir. Bunlardan birincisi sorgulama stratejileri ve bellek süreçleri arasındaki ilişki ve en güvenilir sorgulama stratejilerini kapsayan eğitimler; ikincisi görüşmecilerin adli görüşme pratiklerinin geliştirilmesi noktasındaki eğitimlerdir. Burada kastedilen kanıta dayalı bir şekilde ihtiyaç duyulan, örneğin basit kelime ve cümleler konusunda, açık uçlu soruların önemi hakkındaki eğitimlerdir. Bu noktada, görüşme eğitimlerinin güncel olmasının desteklenmesi ve görüşmecilerin sürekli olarak bu konuda performanslarının değerlendirilmesi de gerekmektedir.³⁹

Ayrıca, görüşmeci suçun niteliğini belirleyecek noktalar hakkında soru sorabilecek farkındalığa da sahip olmalıdır.⁴⁰ Çünkü ceza yargılaması toplanan bilgilerin kalitesi kadar iyidir, dolayısıyla bu bilgiler ceza sisteminin olmazsa olmazıdır.³⁹ Ele alınan hususlar ve konuya ilişkin son yıllarda artan hassasiyete bağlı olarak çeşitli destek mekanizmalarının da oluşturulduğu, pedagog eğitim çalışmalarına ağırlık verildiği dikkat çekmektedir.

Ülkemizde Sağlık Bakanlığı (2017) tarafından planlanan “Çocukla Adli Görüşmeci Sertifikalı Eğitim Programı” bu programlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Program kapsamında aşağıda belirtilen konu başlıklarına yer verildiği görülmektedir:⁴¹

- Çocuğun tanımı ve özellikleri (çocuğun farklı alanlarındaki gelişimi, çocukla iletişim, çocukta sık karşılaşılan patolojiler),
- Çocuğa yönelik kötü muamele (tanımı, tipleri, yaygınlığı ve etkileri),
- Kötü muameleye maruz kalan çocuğu tanımak (risk faktörleri ve analizleri, belirti ve bulguları),
- Psikodrama (empati),
- Yasal mevzular ve uygulamalar,
- İstismar mağduru çocuklara yönelik yapılandırılmış kurumlar (Çocuk İzlem Merkezleri, Çocuk Koruma Merkezleri),
- Merkezde bulunanların görev ve sorumlulukları (adli görüşme, adli muayene raporunun özellikleri ve rapor düzenlemesi)

Belirtilen konu başlıklarının yanı sıra, “adli görüşme” konusu kapsamında adli görüşmecinin özellikleri, adli görüşme sürecinin özellikleri, adli görüşme teknikleri, görüşmenin yapılandırılması, engelli çocuklarla ve küçük çocuklarla görüşme, ergenlerle görüşme, aile görüşme süreci alt başlıkları yer almaktadır. Ancak, “Çocukla Adli Görüşmeci Sertifikalı Eğitim Programı” sertifikalandırılmış bir hizmet içi eğitim programıdır ve söz konusu eğitime katılabilecek bireyler için belirlenmiş akademik kriterlerin olmadığı dikkat çekmektedir. Bu nedenle, sertifika programına katılım sağlayacak personelin çocuk ve öğrenme psikolojisi, gelişim psikolojisi, davranış bozuklukları, psikolojik danışma ilke ve teknikleri, bireyle psikolojik danışma uygulaması gibi temel dersleri almış olmaları gerekmektedir. Türkiye’de bu dersleri lisans düzeyinde alan tek programın ise pedagog kadrosuna kaynaklık teşkil eden Psikolojik Danışma ve Rehberlik lisans programı olduğu görülmektedir.

Adalet Bakanlığı, UNICEF ve Çocuk Koruma Merkezlerini Destekleme Derneği (ÇOKMED) işbirliğinde gerçekleştirilen “*Kırılğan Gruplar, Özellikli Durumlar ve Adli Görüşme Süreçleri*” adlı proje kapsamında hazırlanan eğitim modüllerinin de adli görüşme süreçlerine ilişkin destek sunduğu görülmektedir. Çalışma kapsamında dört ana modüle yer verildiği ve bu modüller altında yer alan alt başlıklar çerçevesinde konuların detaylandırıldığı dikkat çekmektedir.⁴² Bu modüller ve başlıklar aşağıda belirtildiği şekildedir:

- Kırılğan gruplar ve özellikleri (çocuk gelişimi, ergen gelişimi, özel gereksinimi olan çocukların özellikleri, diğer kırılğan gruplar)
- Şiddetin kırılğan gruplar üzerindeki etkileri (şiddetin tanımı, şiddetin çocuk üzerindeki etkileri, şiddetin gelişimsel farklılıkları olan çocuklar üzerindeki etkileri, cinsiyet temelli şiddet)
- Adli görüşme (adli görüşmenin önemi, hukuki boyutu, adli görüşme süreçleri, kırılğan gruplarla adli görüşme, adli görüşme odası (AGO) ve üç aşamalı adli görüşme süreci)
- Çocuk izlem merkezleri, çocuk koruma merkezleri ve adli süreçler (çocuk izlem merkezlerinin adli süreçlerdeki temel rolü, çocuk koruma merkezlerinin adli süreçlerdeki temel rolü, çocuk koruma merkezlerinde çocuğun adli değerlendirilmesinde temel ilkeler)

Farklı ülkelerdeki düzenlemelere baktığımızda ise, çeşitli uygulamaların olduğu görülmektedir. Özellikle, NICHD (National Institute of Child Health and Human Development), APSAC (The American Professional Society on the Abuse of Children), RATAC (CornerHouse Forensic Interview) ve ABE (Achieving Best Evidence) adli görüşme protokolleri gibi geniş çaplı uygulama alanlarına sahip olan protokolleri uygulayabilmeleri için uzmanların eğitim almaları ve düzenli olarak hatırlatma eğitimlerine katılmaları, uzmanlarla yapılan eğitim protokolleri çerçevesinde adli görüşme uygulamalarına ilişkin bilgilerini güncellemelerinin talep edildiği dikkat çekmektedir. Belirtilen bu protokollerin eğitim içerikleri ise şu şekildedir:

NICHD Adli Görüşme Protokolü

NICHD (National Institute of Child Health and Human Development Ulusal Çocuk Sağlığı ve İnsan Gelişim Enstitüsü Protokolü) görüşme protokolünün geliştirilmesindeki temel nokta, hafızanın nasıl çalıştığını, çocuğun gelişim özellikleri hakkında bilgi sağlanması ve yaşadıkları istismar öykülerine ilişkin çocuğun paylaşımında bulunma becerilerini geliştirecek ortamın sağlanmasıdır.⁴³ Hafızanın dinamiklerini anlamaya dayanan NICHD protokolü serbest hatırlama ve serbest hatırlamayı ortaya çıkaracak kolaylaştırıcıları kullanarak çocuktan doğru bilgi edinmeyi amaçlamaktadır.⁴⁴ Protokolün temelini oluşturan bu hususların sağlanması ise, görüşme sırasında çocuğa yöneltilecek soruların yönlendirici olmayan, çocuktan kısa cevaplar almak üzerine kurgulanmayan; aksine çocuğun serbest anlatımını destekleyen uygun soruların seçilmesi ile mümkün olmaktadır. Bu noktada, protokolü uygulayacak olan uzmanlara yönelik hazırlanan eğitim materyallerinin de *soru sorma teknikleri* üzerine ağırlık kazandığı görülmektedir. Ancak, uygun soru ifadelerinin oluşturulmasında önemli olan diğer kriterin de çocuğun dil kullanım ve kendini ifade etme becerileri olduğunun altı çizilmektedir. Bu bağlamda, çocuktan en işlevsel ve gerçeğe yakın bilgi almaya imkân sağlayacak soru ifadesinin belirtilen özelliklere sahip olmasının yanı sıra çocuğun dil gelişim düzeyine uygun olarak oluşturulmuş sorular olduğu görülmektedir. Bu nedenle, protokolün uygulanmasına dair verilen eğitimde ele alınan başlıklardan biri, *görüşmenin hazırlık aşamasının nasıl ve hangi amaçla yürütülmesi gerektiği ve görüşmecinin bu aşamada çocuğun gelişimsel özelliklerini nasıl değerlendireceğini* içermektedir.

Türkçe çevirisi yapılan ve Türkçe dil kullanım özelliklerine göre uyarlaması yapılan ekte sunulan protokolün akışından anlaşılabacağı üzere görüşme süresince ağırlık verilen ifadenin *“Bana ne olduğunu anlat.”* olduğu görülmektedir. Çocuğa yöneltilen bu ifade çocuğun belirli bir konuya odaklanmadan olay hafızasından hatırladığı bütün bilgileri görüşmeye getirmesine olanak verdiği ve çocuğun hafızasından en erişilebilir bilgileri getirmesine imkan sağladığı için önemlidir.⁴³ Bu nedenle, protokolün uygulanmasına yönelik eğitimde çocuğun olay hafızasının özellikleri bağlamında bu tür soru türlerinin görüşmenin hangi akış ve koşullarında kullanılabileceğine dair teorik ve pratik uygulamalara yer verilmektedir.

Benzer şekilde, eğitimde önem arz eden diğer bir başlık da çocuktan detay bilgi alınmasına ihtiyaç duyulan durumlarda kullanılacak soru türleri (kim, nerede, ne, ne zaman) ve bu soruların ifadelendirilmesinde neye dikkat edilmesi gerektiridir. Örneğin, adli olaya ilişkin alınan ifadede failin arabayla olay yerine geldiği belirtildi. Bu bağlamda, arabaya dair detay bilgilerin alınması olaya ait delillere ulaşabilmek adına önemli. Böyle bir durum karşısında çocuktan arabanın rengi hakkında bilgi almak istediğimizi varsayalım. Çocuğa “*Arabanın rengi neydi?*” diye sormak bir seçenektir. Ancak, bu soru ile bilişsel gelişim özellikleri bağlamında baktığımızda çocuğun o an aklına gelen ilk araba görüntüsü ve/veya hayalindeki bir arabaya odaklanarak o yönde cevap vermesi ve asıl öğrenilmek istenilen detayla ilgisi olmayan bir bilginin alınması riski bulunmaktadır. Ayrıca, olay hafızasına dair özellikleri değerlendirdiğimizde çok özel bir ifadenin yönlendirilmesi çocuğun hafızasından doğrudan o bilgiyi getirmesine yardımcı olacaktır. Bu noktada, “*Arabanın rengi neydi?*” soru ifadesi yerine “*Dışarıda bekleyen arabanın rengi neydi?*” ya da “*O kişinin indiği/geldiği arabanın rengi neydi?*” diye sormak daha uygun olacaktır.

Protokol kapsamında yürütülen görüşmede önem verilen diğer bir konu ise, çocuğun yönlendirilebilir oluşuna dair riske yönelik farkındalıktır. Hem gelişimsel özellikleri bağlamında hem de yetişkini otorite olarak algılaması ve yetişkin tarafından yönlendirilen sorulara cevabını bilmesede dahi cevap vermek zorunda hissetmesi veya yetişkini memnun etmek adına sorulara beklenildiğini hissettiği şekilde cevaplar üretmesi eğilimi sıkça karşılaşılan durumlardır. Bu noktada, görüşmecinin bu risklerin farkında olması; görüşme süresince ve alınan ifadelerin analizinde görüşmecinin bu hususları göz önünde bulundurması önemlidir. Benzer şekilde, bu riskleri uygun düzeyde kontrol edebilmek için görüşmenin başında çocuğa cevabını bilmediği ya da hatırlamadığı soruları yanıtlamak zorunda olmadığı, “*bilmiyorum*”, “*hatırlamıyorum*” deme hakkının olduğunun kendine belirtiliyor olması⁴⁵ eğitim kapsamında ele alınan başlıklar arasındadır.

Belirtilen temel hususların yanı sıra pedagog eğitimlerinde;

- Görüşmenin kayıt altına alınması,
- Görüşmenin analizi ve ikilem içeren detayların belirlenmesi,
- Görüşme protokolünün kullanımı,
- Yasal gereklilikler başlıklarına yer verildiği görülmektedir.⁴³

Mevcut protokolün uygulanmasına ilişkin eğitimin yanı sıra adli görüşmede çocukla kurulması gereken ilk ilişkinin çeşitli nedenlerden ötürü sağlanamaması halinde ya da ek görüşmelere ihtiyaç duyulması noktasında hangi tür yaklaşımlara başvurulabileceğine dair bilgilendirme çalışmaları da yer almaktadır.

Çocuğun mesafeli durduğu, korku ya da kaygı nedeniyle konuşmak istemediği durumlarda ise, rapportun sağlanması imkansız ya da zor olabilmektedir. Bu noktada, NICHD ek protokolünde başvurmak üzere şu ifadelere yer verilmektedir:

- *(Çocuğun adı) yapmaktan hoşlandığın bir şeyler çizmek ister misin?*
- *(Çocuğun adı) seni güldüren / mutlu eden bir şeyler çizmek ister misin?*

Bu sırada, pedagogun gülümseyerek ve sakince çocuğun yanına oturması; o resim yaparken onu cesaretlendirici ifadeler kullanılması önerilmektedir. Burada önemli olan nokta, çocuğun neyi, nasıl çizdiğine müdahale etmeden sadece yanında olduğunu hissettirmektir. Eğer çocuk çizim sırasında ya da bitirdikten sonra konuşmamaya devam ederse, çocuğa çizimi için teşekkür edip *“Bana ne çizdiğini anlatır mısın?”* şeklinde davet edici bir ifade yöneltilmelidir. Özellikle, cinsel istismar mağduru olan çocuklarla ilk görüşmede rapportun kurulması kolay olmamaktadır. Bu noktada, görüşmecinin çocukla yaptığı ilk görüşmede adli olaya ilişkin sağlıklı bir sürecin yürütülmesinin uygun olmayacağı kararı verebilir ve ek görüşmelere ihtiyaç duyulabilir. Yine bu noktada, NICHD ek protokole ilişkin eğitim sürecinde aşağıda belirtilen genel kurallar ele alınmaktadır:⁴⁶

- 1.** Görüşme öncesinde dış kaynaklardan çocukla ilgili bilgi (ilgi alanları, yaşam standartları, çocuğun yaşadığı olumlu olaylar vb.) toplanması
- 2.** Bir sonraki görüşme öncesinde, gerçekleştirilen görüşmeye ilişkin gözlemlerin ve çocuktan elde edilen bilgilerin yeniden gözden geçirilmesi
- 3.** Çocuğun ve içinde bulunduğu koşulların yeniden analiz edilmesi ve buna bağlı olarak görüşme kurallarının birebir uygulanması ya da çocuğa ait dinamikler çerçevesinde çocuğa kuralların hatırlatılması

4. Rapport kurma aşamasında önceki görüşme ya da görüşmelerde çocuk tarafından bahsedilen ilgi alanları, arkadaşları, sevdiği şeyler vb. hatırlatılması, bu konuların hatırlandığının çocuğa gösterilmesi ve böylece çocuğun önemsendiğinin hissettirilmesi

5. Görüşmenin herhangi bir aşamasında çocuk adli olaya ilişkin bir iddiada bulunursa veya olaya ilişkin önemli bilgilerden bahsetmeye başlarsa görüşmenin bilgi alma aşamasına geçilmesi

6. Ana protokol sonrasında ek protokolün kullanılması gereken adli görüşmeler olabilir. Bu noktada, görüşmenin devamlılığını sağlayabilmek için pedagog daha önce kurulan ilişkiye uygun atıflarda bulunması. Örneğin;

- *Hatırlayacağın üzere (benim adım)*
- *Bugünkü görüşmemizde yine yanımda bir kamera / kayıt cihazı var.*
- *En son görüşmemizde bana (örneğin, futbol oynamayı) sevdiğini söylemiştin.*

7. Ek protokolün kullanılması gerekse de genel olarak sürecin, görüşme akışının ve protokoller arasındaki geçişin ana protokole uygun şekilde yürütülmesi

APSAC Adli Görüşme Protokolü

APSAC (The American Professional Society on the Abuse of Children) protokolüne ait eğitim programının en temel amacı pedagogların çocuklarla sağlıklı bir işbirliği kurmalarını ve görüşme sorularını sağlıklı bir şekilde oluşturmalarına imkan verecek şekilde çocukları en etkili bir şekilde dinlemelerini sağlamaktır.⁴⁷ Yine bu amaç kapsamında uzmanlara teorik eğitim verilirken aynı zamanda kanıta dayalı görüşme uygulamalarından da bahsedilmekte, eğitim kapsamında görüşme pratiklerine yer verilmektedir. Farklı disiplinlerden uzmanların eğitimci olarak yer aldığı eğitim programında görüşmeye konu olan adli vakaların eleştirel bir şekilde ele alınmasını; çocuğun kültürel dinamikleri ve özel gereksinimleri fark edilerek çocuktan en doğru bilginin alınmasını sağlayacak şekilde yeterlilik kazanımı hedeflenmektedir.⁴⁷ Söz konusu hedefler çerçevesinde eğitimde şu başlıkların ele alındığı görülmektedir:

- Adli görüşme modelleri, güncel yaklaşımlar
- Çocuk istismarı, dinamikleri ve bildirim
- Çocuk gelişimi, gelişimsel özellikler ve dil/ ifade becerileri
- Hafıza ve soru türleri

- Temel görüşme teknikleri, görüşme bileşenleri ve soru sorma teknikleri
- Detayların belirlenmesi ve ortaya çıkarılması ve diğer adli gereklilikler
- Ergenlik dönemindeki bireylerle adli görüşme
- Dirençle başa çıkabilme
- Adli değerlendirme, etkili ifade alma ve görüşmenin mahkemeye sunulması

CornerHouse Adli Görüşme Protokolü (RATAC)

CornerHouse Protokolü “*rapport, anatomy, identification, touch inquiry, abuse scenario, closure*” (ilişki kurma, anatomi, kimlik tespiti, dokunmayı sorgulama, istismar senaryosu, görüşmeyi sonlandırma) kelimelerinin baş harflerinin kullanımı ile oluşturulan RATAC adıyla da bilinmektedir. Görüşme sürecinde doğru anlatımın ortaya çıkarılabilmesi üzerine tasarlanan protokolün kılavuzu da bu amaca hizmet edecek şekilde hazırlanmıştır. Eğitimleri temel seviye ve uzmanlık seviyesi olarak iki farklı derecede planlanmış olan RATAC protokolünün uygulanabilmesi için uzmanlar her iki seviye eğitimde de hem teorik hem de pratik uygulamalardan geçmektedir. Temel seviye eğitimde protokolü tanıma, adli görüşme süreci, disiplinlerarası yaklaşım, çocuk gelişimi ve gelişimsel performansına bağlı olarak çocuktan neler beklenebileceğinin analiz edilmesi, cinsel istismar vakasının aydınlatılması, adli görüşme sürecinde anatomik bebeklerin nasıl kullanılabileceği konu başlıklarına yer verildiği görülmektedir. Uzmanlık seviyesi eğitimde ise, adli görüşme sürecinde kullanılabilecek protokol dışı etkili uygulamalar, etkili bir görüşme raporunun nasıl hazırlanabileceği ve adli sistemle paylaşılması, belirsizlik ve ikilem içeren ifadelerin nasıl belirlenebileceği ve yönetilebileceği, farklı dinamiklere (gelişimsel, kültürel vb. çeşitlilik bağlamında) sahip gruplardan gelen çocuklarla adli görüşme sürecinin nasıl yürütülebileceği, ikincil ve çoklu travması olan bireylerle yapılan adli görüşmelerin nasıl yürütülebileceği konu başlıklarına yer verildiği görülmektedir.⁴⁸

ABE Adli Görüşme Protokolü

Birleşik Krallık bünyesinde yer alan ülkelerde kullanılan ABE (Achieving Best Evidence) protokolü Adalet Bakanlığı tarafından desteklenmektedir. Çocuklarla ve risk altında olan, kırılgan grupta olan diğer mağdurlarla yapılan adli görüşmelerde kullanılmak üzere ve adli sistemin işlerliğini sağlayacak kriterde olay gerçekliğine dair bilgiye ulaşmak için oluşturulmuştur.

Bu nedenle protokolün uygulanabilmesi uzman eğitiminin alınması gerekmektedir. Söz konusu eğitim kapsamında ele alınan konu başlıkları ise şu şekildedir:⁴⁹

- Kompleks soruşturmalar ve soru sorma teknikleri
- Etkili işbirliğinin sağlanması, multidisipliner yaklaşımın sağlanması
- Adli görüşmede etik konular, görüşmenin yürümesini engelleyen hususlar
- Adli olaya ilişkin bilgi ve kanıt sağlanması
- Tek bir adli olay ile iç içe geçmiş dava konularının ayrıştırılması
- İletişim teknikleri
- Savunmasız, kırılgan gruplardan bireylerle görüşme teknikleri
- Gerekli durumların belirlenmesi ve özel önlemlerin alınması
- ABE görüşmesi için planlama ve hazırlık süreçlerinin sağlanması
- Gerçek ve yalan ifadelerin ayrıştırılması
- Cinsel suçlara ilişkin mevzuat
- Raporlama teknikleri

Powell (2002) ise, yapmış olduğu çalışmada³⁸ İngiltere ve Amerika'da gerçekleştirilen programları ele almış ve söz konusu eğitimleri veren eğitimcilerin göz önünde bulundurması gereken hususlara dikkat çekmiştir. Bu bağlamda, çalışmada, adli görüşmecilere yönelik eğitimlerin planlanmasında ve eğitim sürecinde şu üç kritik noktanın önemine değindiği görülmektedir: (a) uzmanlara sunulan görüşme önerilerinin ampirik çalışmalardan elde edilen sonuçlar çerçevesinde olması, (b) görüşme sürecinde bir durumun anlaşılması/aydınlatılması noktası tek bir çözümün sunulmaması, çoklu uygulama önerilerine yer verilmesi ve (c) eğitimin değerlendirilmesinde uzmanların sürekli katılımının sağlanması. Ayrıca, eğitim almış olsalar bile uzmanlara tekrar güncel bir eğitim ve görüşmeleri hakkında resmi bir geri bildirim⁵⁰ ve süpervizyon alma⁵¹ olanakları sağlanmalıdır.

FARKLI GELİŞİM GRUBUNDAN ÇOCUKLARLA ADLİ GÖRÜŞME

Çocuklarla yapılan adli görüşmelerde dikkate alınması gereken bir diğer konu da çocuğun gelişimsel özellikleridir. Önceki başlıklar kapsamında farklı açılardan da ele alındığı üzere çocuğun gelişimsel özelliklerinin değerlendirilmesi ve çocukla yapılan görüşmenin bu çerçevede yürütülmesi çocuklarla yapılan adli görüşmelerin temel noktasıdır. Çocuk, yaşamış ve/veya tanık olmuş olduğu olayı kendi gelişimsel özellikleri bağlamında algılayacak ve değerlendirecektir. Benzer şekilde, olayı, olaya ait ihtiyaç duyulan detayları ve kendini ifade etme sınırlılıkları da gelişimsel özellikleri çerçevesinde belirlenecektir. Bu nedenle, görüşme protokollerinin oluşturulmasında özellikle göz önünde bulundurululan temel uygulama basamakları da bu konuya vurgu yapmakta ve çocukla yapılan adli görüşmelerde adli olaya ilişkin bilgi alma sürecine geçmeden önce çocuğun gelişimsel performansının değerlendirilmesine dikkat çekmektedir. Görüşme sürecinin bu veriler ışığında yürütülmesi ve çocuktan alınan ifadenin yine bu çerçevede değerlendirilmesi gerekmektedir. Söz konusu bölüm kapsamında da bu konuya değinilecek olup farklı gelişim özelliklerine sahip çocuklarla yapılan adli görüşmelerde dikkat edilmesi gereken hususlar ele alınacaktır.

1. OKUL ÖNCESİ GELİŞİM DÖNEMİNDEKİ ÇOCUKLARLA ADLİ GÖRÜŞME

Üç yaşından itibaren çocuklarla bireysel olarak görüşülebilir.⁵² Buna karşın, sağlıklı bir görüşmenin sağlanabilmesi için okul öncesi gelişim dönemindeki çocuklarla yapılan adli görüşmelerin rutin görüşmelerden farklı olduğunun göz önüne bulundurulması ve görüşme kurallarının çocuğun bireysel ihtiyaçlarının değerlendirilmesi sonucunda belirlenmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu nedenle, görüşme öncesi hazırlık sürecinde ve görüşmenin ilk aşamasında çocuğun bu ihtiyaçlarının belirlenmesi, görüşmecinin bu bağlamda çocukla ilgili bilgi toplaması önemli görünmektedir. Öncelikli olarak, bu dönemdeki çocuklar görüşme esnasında ebeveyninden ve/veya yanında olan, güvendiği yetişkinden ayrılmak istemeyebilir. Bu noktada, ilk seçenek olarak, ebeveynin/yetişkinin çocuğu bırakıp gitmeyeceğini çocuğa kanıtlamak amaçlı yetişkine ait ev veya araba anahtarı görüşme odasına bırakılabilir.⁵³ Bu nesnenin görüşme boyunca çocuğun görebileceği şekilde durması sağlanmalıdır.

Benzer şekilde, çocuğun yanında bulunduğunda kendini iyi ve güvende hissettiği bir oyuncak vb. görüşme süresince yanında olmasının sağlanması⁵³ ve bunun için çocuğa izin verildiğinin belirtilmesi de hem çocuğun kendini rahat hissetmesine hem de görüşmeciyile ilk ilişkinin kurulmasına yardımcı olacaktır. Belirtilen koşullar çocuk için uygun ya da yeterli değilse, görüşme sırasında odada başkasının olmaması önerilmemekle birlikte çocuk bu konuda çok ısrarcı olduğunda çocuğun ebeveyni gibi bir tanıdığı odada bulunabilir. Ancak, bu kişinin çocukla yapılan görüşme sırasında soru sormaması, çocuğa sorulan sorulara cevap vermemesi ve sadece arkada oturmasına dair kurallar açık bir şekilde belirtilmelidir.⁷

Çocuklarla yapılan adli görüşmeleri özel kılan diğer bir nokta ise, küçük çocukların dil gelişimindeki sınırlılıklarıdır. Çocukların yaşadıkları olumsuz deneyime yönelik farkındalık kazanmamış olması ve bilinçli bir şekilde yanıt veremeyebileceklerine yönelik olasılıklar da⁵² çocuğun bilişsel gelişimindeki sınırlılıklarla ilişkilidir. Okul öncesi çocuğu ile yapılan adli görüşmelerde öncelikli olarak çocuğun hafıza kapasitesi, dil gelişimi, manipölasyona açıklık, telkin edilebilirlik ve psikososyal özellikler dahilinde gelişimsel bir değerlendirmenin yapılması gerekmektedir.⁵⁴ Bu nedenle çocuklarla yapılan görüşmelerde yönerge dahilinde soru içeriğinde ve ifadelerde düzenlemeler yapılması önemlidir.⁷ Örneğin, erken çocukluk dönemindeki bir çocukla yapılan görüşmede görüşme kurallarının anlatılması için daha uzun bir süre planlanmalıdır.⁵⁵ Yapılan araştırmalar, çocuğun gelişimsel özellikleri değerlendirmeden gerçekleştirilen adli görüşmelerde görüşmecilerin çocuğa yaşına uygun olmayan ve çocuk için anlaşılması zor nitelikte sorular sorabildiğini ve bu durumun da çocuktan yanlış ve/veya eksik bilgi almasına neden olduğunu göstermektedir.^{56, 57} İdeal şartlarda kullanılması önerilen ve doğru, eksiksiz bilgi alma şansını arttıran açık uçlu soruların (örneğin; *Bana annenden bahset*), gelişimsel özellikleri göz önünde bulundurulmadan okul öncesi çocuklarına yönlendirildiği zaman sınırlılıklara neden olduğu belirtilmektedir.⁵⁸ Kendisine yönlendirilen açık uçlu sorunun amacını anlamasına yardımcı olabilecek bir bağlam sunulmadığı ya da çocuğa bir bağlam kurma imkanı verilmediği noktada çocuğun soru karşısında dağılabileceği ve alakasız bilgiler vermeye eğilim göstereceğine dikkat çekilmektedir.⁵⁸ Ayrıca, açık uçlu sorularla daha fazla bilgi alabilmelerine rağmen görüşmeciler doğrudan veya seçenekli soruları tercih etmektedirler.⁵⁹ Benzer şekilde, evet-hayır cevaplı kapalı uçlu soruların (örneğin; *Babandan korkuyor musun?*) ve verilen seçeneklerden birinin seçilmesinin beklendiği sorular (örneğin; *Sana bir kere mi vurdu yoksabirden fazla mı vurdur?*) soruların da çocukların eksik ya da doğru olmayan cevaplar vermesine neden olmaktadır.⁶⁰

Okul öncesi çocukla yapılan adli görüşmelerde önemli nokta, soruların adli konuya ilişkin bağlamdan uzaklaşmadan oluşturulmasıdır. Sorulacak sorular çocuğun gerçekliği ve çocuğun kullandığı ifadeler ile ilişkili olmalıdır. Ancak, bu şartın sağlanabilmesi için çocukla ilgili kapsamlı bir hazırlık çalışmasının yapılması gerekmektedir. Bu hazırlık süreci, öncelikle çocuğun kendini nasıl ifade ettiğinin ve çevresine ilişkin olay ve olguları nasıl deneyimlediğinin değerlendirilmesidir. Çocuğa ait ifadelerin, çocuğun kendi ifade dilinin neler olduğunun; olay ve olguları hangi psikolojik ve sosyal bağlamlar çerçevesinde anlamlandırdığının belirlenmesi önemlidir. Görüşme başladıktan sonra ele alınan hazırlık aşamasında ise, çocuğun kendini güvende olduğunun ve görüşmeye ait süreç yönetiminin görüşmeciyeye ait olduğunun hissettirilmesi önem arz eden diğer bir koşul olarak ele alınmaktadır.^{61,62}

Adli görüşme sürecinde olaya ilişkin direkt sorular özellikle olaya ilişkin detay bilgilere ya da alınan bilginin netleştirilmesi için daha uygundur. Bunun ötesinde, okul öncesi çocuklarla yapılan görüşmede çocuğun serbest anlatı yapmasına izin vermek daha fazla bilgi alınmasını sağlarken, yönlendirici sorular veya varsayımsal ifadeler çocukların güvenilirliklerini azaltmaktadır. Ön yargılı görüşmeler, seçici pekiştirmeler veya baskı içeren ifadeler de bu güvenilirlik zedelenmesini artırmaktadır.⁶³ 3-6 yaş çocuklarla yapılan görüşmeler incelendiğinde adli görüşme esnasında bazı soruların tekrar sorulduğu, bu soruların neredeyse yarısının ise istismarla ilgili olduğu görülmüştür. Bu soruların büyük kısmı yönergeli iken bir kısmının ise özellikle istismarla ilgili örtük varsayımlar içerdiği görülmüştür. Yönergeli sorular, çocuğun daha önce konuşmadığı hiçbir şeyi ima etmeyen veya varsaymayan açık uçlu soru formatını kullanarak ne, nerede, ne zaman, kim gibi soru ekleriyle cevap arayan sorulardır. Örtük varsayımsal sorular da çocuğun daha önce bahsetmediği ancak görüşmecinin varsayımıyla ilgili olan sorulardır. Görüşmecilerin ise tekrarlayıcı soruları çocuk oyun oynadığı için, görünürde bir neden olmaksızın veya netleştirmek amacıyla cevap vermekte başarısız olduğunda kullandıkları, çocukların bu sorular karşısında genellikle yeni bir bilgi verdikleri görülmüştür. Dolayısıyla küçük yaş grubu çocuklarla yapılan adli görüşmelerde öneri içeren ve istismarla ilgili örtük varsayımlar içeren tekrarlayıcı sorulardan kaçınılmalıdır.⁶⁴ Sıralı görüşme tekniğinin nasıl kullanıldığının incelendiği yakın zamanlı bir çalışma⁶⁵ da bu durumu destekler niteliktedir.

Çalışmada, özellikle iletişim konusunda işbirliği sağlamayan ve adli olaya ilişkin bilgi vermede açılım göstermeyen okul öncesi dönem çocuklarının görüşmelerinin

uzun olduğu, bu görüşmelerde öneri sorularına başvurulduğu ve çok az açık uçlu sorunun kullanıldığı tespit edilmiştir.⁶⁵ Korkman ve arkadaşları (2008) da erken çocukluk çağındakilerle adli görüşme yapan görüşmecilerin uzun ve karmaşık dil kullandıklarını, çocuk cevap vermeden önce tekrar sorduklarını, ayrıca belirsiz durum ve kişileri içeren cümleler kullandıklarını tespit etmişlerdir ve bunu çocuktan daha az bilgi alma ve güvenilirliğin zedelenmesiyle ilişkilendirmişlerdir. Ayrıca istismar konusuna belirsiz bir şekilde girdikleri ve konu dışı tartışmaların da görüşme esnasında yer aldığı görülmüştür. Bütün bunların yanı sıra görüşmeciler daha büyük yaştakilerle uzun ve karmaşık dil kullanmaktadırlar. Ancak durum ve kişilerin belirsizliğini içeren cümlelerin ise her yaştaki çocuğa sorulduğu görülmüştür. Böylece görüşmecilerin bu ifadelerin sakıncalarının farkında olmadıkları düşünülmüştür.⁶⁶

Uzmanların küçük çocuklarla görüşürken daha kısa cümleler ve basit kelimeler kullanma, daha yavaş konuşma, tek seferde bir soru sorma gibi noktalara dikkat etmesi gerekmektedir. Bütün bunların yanı sıra, görüşmenin uzunluğu da bu yaş grubu için kritik bir değere sahip görünmektedir. Görüşmeci görüşme esnasında çocuğun sözel ve sözel olmayan ipuçlarını takip ederek bu uzunluğa karar verebilir. Çocuğun daha uzun kalması için çocuğu ikna etmeye yönelik eylemlerde bulunulmamalıdır. Bu noktada, genel olarak değerlendirmek gerekirse, özellikle okul öncesi gelişim döneminde yer alan çocuklarla, yapılan adli görüşmelerde hem görüşmenin etkili bir şekilde yürütülebilmesi hem de alınan ifadenin niteliğinin analiz edilebilmesi için çocukların ifade becerilerinin değerlendirilmesi ve çocukla kurulan iletişimde kullanılan dilin sadeleştirilmesi önemli görülmektedir.⁶⁷ Aşağıda dili daha basit hale getirmek ile ilgili bazı öneriler bulunmaktadır: ^{40,67,68}

- Uzun ve bileşik ifadeler yerine daha kısa soru ve cümlelerin tercih edilmesi
- Üç ya da dört hecelik kelimeler yerine bir veya iki hecelik kelimelerin kullanılması
- Bileşik ve/veya çift anlama gelen olumsuz ifadelerden oluşan cümlelerden kaçınılması
- Birden fazla kelimedenden oluşan fiillerin ve/veya birleşik fiillerin kullanılmaması
- Silah gibi hiyerarşik, kategorik kelimeler yerine tabanca gibi daha odaklı ve görsel kelimelerin tercih edilmesi
- Hukuki kelime ve kavramlar yerine o kavramların anlamlarının kullanılması
- Zamirler yerine doğrudan isimlerin kullanılmasının tercih edilmesi
- Cümle kurulumlarında pasif ve/veya devrik cümlelerden kaçınılması

- Belirsiz kaynaklar göstermek yerine doğrudan yer, kişi vb. isimlerinin kullanılması
- “Burada, orada, o gün” gibi çeşitli anlamlar taşıyabilecek yer ve zaman ifadeleri, tanımlamaları yerine “odanın önü, evin önü, kapının arkası” gibi daha belirgin ifadelerin kullanılması
- Daha çok veya daha az gibi karşılaştırmaya dayalı ifadelerden kaçınılması
- Aynı anda birden fazla soruyu içinde barındıran cümleler yerine basit soru cümlelerinin tercih edilmesi; kısa kısa birden fazla sorunun sorulması
- Soru sormadan önce çocuğun daha önce anlattığı olayların listelenmesinden kaçınılması
- Küçük çocukların dili kendilerine özgü kullanma söz konusudur. Çocuk bir kelimeyi kullansa bile, gerçekten o sözcüğü doğru anlamda kullanmayabileceğinden çocuğu dikkatli dinleyerek kullandığı kelime ve kavramların neyi işaret ettiğini fark edilmesi ve anlamları kavranması
- Daha küçük yaştaki çocukların dikkat süreleri kısa olması ve kolaylıkla dikkatleri dağılmasının göz önünde bulundurulması,
- Görüşmeci sessizliğe tahammül edilerek, çocuğa cevap verebilmesi için yeterince zaman tanınması,
- Küçük çocukların zaman ve sayı kavramlarını anlamaları ve doğru bir şekilde kullanmalarının daha zor olduğunun farkında olunması,
- Olumsuz yapıdaki cümleleri çocuk anlamayabileceğinden özellikle çift olumsuz kelimelerle oluşturulan kelimelerden uzak durulması
- “Biri, bir yer” ve “hiç kimse, hiçbir yer” gibi belirsiz kelimelerin kullanımı konusunda dikkatli olunması
- Çocuğun yaşına ve gelişim düzeyine uygun olarak kavram bilgisini test etmesi, (Beden bölümlerinin ve özel bölgelerinin ismini sorma, yumuşak-sert, sabah-akşam gibi kavramları ayırt edip edemediğini belirleme, doğum günü gibi özel günleri sorarak tarih bilgisini tespit etme)
- “Artık seni tanıdığımıza göre, bugün neden burada olduğun hakkında konuşmak istiyorum”, “Şimdi seninle..... hakkında konuşmak istiyorum”, “Az önce hakkında konuştuk. Şimdi sana soru sormak istiyorum.” şeklinde başka bir konuya geçilirken bir çerçeveleme yöntemi kullanılması önerilmektedir.

Görüşmede kullanılan soru türleri ve ifadelerinin yanı sıra görüşmecinin yaklaşım şeklinin de önemlidir. Küçük çocuklarla görüşme yapılırken çocuğun rutinlerini ve fizyolojik ihtiyaçlarını göz önünde bulundurulması da diğer bir önemli konudur.⁷ Gerekli görüldüğü takdirde kısa molalar verilmeli ve çocuğun fizyolojik ihtiyaçlarının olup olmadığı kontrol edilmelidir. Eğer mola verilmişse ve çocuk moladan sonra geri dönmek istemezse, görüşmenin sonlandırılıp sonlandırılmaması konusunda karar verilmelidir. Bu noktada, NICHD adli görüşme protokolü bölümünde belirtilen ek görüşme protokollerinin uygulanmasına başvurulabilir.

2. Özel Eğitime Gereksinimi Olan Çocuklarla Adli Görüşme

Adli olayın en açık olduğu durumlarda dahi mağdur çocuktan ifade almak, alınan ifade çerçevesinde olaya ilişkin en gerçekçi bilgiye ulaşmak zor olabilmektedir. Çocuk istismarı ise, literatürde de geniş bir yer bulduğu üzere, birbirini etkileyen, bireysel ve toplumsal olarak çok katmanlı bir dinamiğe sahip olması nedeniyle adli görüşme ve ifade alma sürecinin daha zorlayıcı olduğu görülmektedir. Özellikle, yaş, kırılganlık, duyusal bozukluk ve zihinsel sınırlılıklar gibi özellikler söz konusu olduğunda bu süreç daha da zorlaşabilmekte ve farklı yaklaşımların geliştirilmesini gerekli kılmaktadır.⁶⁹ Bu çerçevede değerlendirildiğinde, özel eğitime gereksinimi olan çocukla yapı-lan adli görüşmeler için en önemli aşamanın hazırlık aşaması olduğu görülmektedir.

Özel gereksinimi olan çocukla yapılacak görüşme öncesinde çocuğun gelişimsel özelliklerinin bütüncül bir bakış açısıyla ele alınması ve hazırlık aşamasında değerlendirilecek hususların bu bağlamda değerlendirilmesi gerekmektedir. Hazırlık aşamasında, öncelikle çocuğun genel olarak gelişimsel sınırlılıklarının ve yetersizliklerinin neler olduğunun belirlenmesi; zihinsel ve iletişimsel performansı hakkında bilgi alınması; algısal yeterliliklerinin değerlendirilmesi önemli görülmektedir.⁴² Çocuğa dair bu bilgilerin sağlıklı bir şekilde sağlanabilmesi için çocuğun anne ve/veya babasına, çocuğun gelişimini iyi bilen ve ona bakım veren bir yetişkine, çocuğun eğitimcisine ya da eğitimine devam ettiği kurum öğretmenlerine başvurulmalıdır. Devlet koruması altında olan bir çocukla yapılacak görüşme için ise, bu bilgilerin ilgili kurumun yetkililerinden edinilmesi sağlıklı olacaktır. Görüşmenin en uygun şekilde sürdürülebilmesi ve görüşme raporunun sağlıklı bir şekilde değerlendirilebilmesi için gereklilik arz eden bu görüşmelerde dikkate alınması gereken noktalar ise şu şekilde belirtilmiştir:⁴²

1. Çocuğun gelişimsel sınırlılık ve yetersizlikleri, engel durumu ve özel gereksinimleri hakkında bilgi alınmalıdır.

2. Çocuğun gelişimsel performansının ve engel durumunun iletişim becerilerini hangi yönde, nasıl etkilediği belirlenmelidir.

3. Görüşme sürecinin yürütülebilmesi için çocukla iletişim kurmayı kolaylaştıran, onu motive eden unsurlar, çocuğun ilgi alanları ve çocuğa yönelik kullanılabilecek pekiştireçlerin neler olduğuna dair bilgi alınmalıdır.

4. Özel gereksinimi doğrultusunda değişkenlik gösterebileceği dikkate alınarak görüşme sırasında çocuğun rahatsız olabileceği fiziksel koşullar (ses, ışık, koku, temas niteliği vb.) ve uyaranlar (çocuk için uyarıcı niteliği taşıyan herhangi bir obje, eşya vb.) hakkında bilgi edinilmelidir.

Çalışmalar, zihinsel yetersizliği olan çocukların belleklerinin daha zayıf olması ve manipüle edilmeye daha açık olduklarının altını çizmektedir.^{70,71} Benzer şekilde, epilepsi, Down sendromu gibi epizodik bellek üzerinde etkisi olan gelişimsel sınırlılıklar;⁷² yargı ve yürütme işlevlerinin olumsuz etkilenebildiği travmatik beyin yaralanmaları da bu başlık altında değerlendirilmesi gereken konular olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle görüşmeciler bu popülasyondaki çocukların gelişimlerini anlamak için uzmana başvurabilir⁷³ ve görüşme akışını etkilemeyecek şekilde çocuğun destek aldığı uzmanın görüşme süresince çocuğa destek olacak şekilde bulunması sağlanabilir. Özel gereksinimli çocukla görüşülürken, özel gereksiniminin ne olduğu, etkilerine dair bilgilerin yanı sıra ikincil bir tanısının olup olmadığı da araştırılmalıdır. Ayrıca çocuğun tekerlekli sandalye, gözlük gibi yardımcı araç kullanıp kullanmadığı hakkında bilgi edinilmelidir. Çocuğun bilişsel seviyesi, bağımsız hareket edip edemediği, dil becerileri, dikkat süresi gibi konulardaki durumu incelenmelidir.⁷⁴ Ayrıca bu çocuklar için mevcut kanıta dayalı görüşme protokollerinde küçük uyarlamalar yapılabilir, ancak büyük bir değişiklik yapma konusunda pedagog dikkatli olmalıdır. Etkililiği kanıtlanmış olan açık uçlu sorulardan yararlanılabilir. Görüşmenin yapısı çocuğun stresini azaltmaya ve ifade verebilme becerisini geliştirmeye yönelik olarak düzenlenmelidir.⁷³ Benzer şekilde, çocuğun özel gereksinimlerine bağlı olarak görüşme esnasında çocuğun kendini ifade etmesini kolaylaştıracak şekilde çizim, resim yapma, anatomik bebek kullanımı, duygu emojilerinden yararlanma gibi yardımcı tekniklerin de kullanılması önerilmektedir. Ayrıca, bu çalışma kapsamında ele alınan “In My Shoes (IMS)” gibi bilgisayar destekli görüşme yöntemleri de özel gereksinimi olan çocuklarla yapılan görüşmelerin yapılmasında kolaylaştırıcı ve etkili olmaktadır.

MEVCUT GÖRÜŞME PROTOKOLLERİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Günümüzde gelişigüzel yapılan adli görüşmeler yerini yapılandırılmış ya da yarı yapılandırılmış, sorulabilecek soruların daha net bir şekilde yer verildiği ve açık yönergeleri olan protokollere bırakmıştır.⁷⁵ Söz konusu bu yapılandırılmış ya da yarı yapılandırılmış protokoller görüşmenin planlı ve objektif olmasına, görüşmenin birbirini takip eden temel aşamalar çerçevesinde yürütülmesine ve uzmanlar için uygulanabilir tekniklere, temel prensip ve kurallara işaret etmektedir. Bunun beraberinde, protokollerde görüşmecinin rolüne ve uzmanlığına da vurgu yapılmaktadır.⁸ Teori ve uygulama arasındaki farkları gidermede en kritik role görüşme tekniklerinin ve protokollerin geliştirilmesi sahiptir.⁷⁶ Bu nedenle, mevcut protokoller pedagogun rollerini, görüşme sürecinde uyulması gerekli görülen ancak uyulması zorunlu olmayan ve esnek kuralların yanı sıra görüşme aşamalarına bağlı net ilkeleri ve bazı teknikleri içermektedir.^{8, 77} Adli görüşme protokolleri sayesinde görüşmecilerin görüşmenin niteliğini arttırabilecek daha fazla açık uçlu soru⁷⁸ ve daha fazla davet ediciler⁷⁹ kullanma, görüşme başlangıcında doğru-yalan farkı hakkında konuşma, “bilmiyorum, hatırlamıyorum” deme hakkı, görüşmenin sonlandırılmasında “teşekkür etme”, çocuğa sorusu olup olmadığını sorma, ileriki süreç hakkında bilgi verme⁸⁰ gibi unsurları ön plana çıkarabildikleri görülmüştür.

Adli görüşme protokol ve yaklaşımları detaylarda farklılıklar içerse de bazı temel ortak unsurları bulunmaktadır. Bunlardan ilki, rapport kurulmasına dair yapılacaklar, görüşmeye dair temel kuralların belirtilmesi ve nötr, çocuğun günlük yaşamına dair başlıklar çerçevesinde görüşme yapmanın önemidir.⁷⁶ Ayrıca yaşa uygun bir şekilde durumun açıklanması ve gelişime uygun bir dil kullanımı da görüşme protokollerinde kullanılan çocuk odaklı stratejileridir.⁸¹ Çocuklarla yapılan adli görüşmelerle ilgili çalışmalar başlangıçta çocuğun hafızası ve telkin edilebilirliği^{82, 83, 84} üzerinde dursa da zamanla çocuğun eylemliliği, yeterliliği ve topluma katılımlarında artma meydana gelmesiyle birlikte adli sosyal duygusal faktörler ön plana çıkmaya başlamıştır.¹⁵ Dolayısıyla adli görüşme esnasında çocuğun olgunluğu, yaşı, kültürü ve vakanın özellikleri dikkate alınmalıdır.⁸ Bu noktada hazırlanan protokol ve standartların çocuklarla olan ilişkileri de ele aldığı görülmektedir. Diğer bir nokta ise, görüşme sürecinde kullanılan soru türlerine

ilişkin vurgulardır.

Bilgi paylaşımı sırasında çocuğa kontrol duygusunu hissettiren açık uçlu davetlerin ve soruların kullanılması çocuktan daha fazla bilgi alınmasını sağlamaktadır. Kapalı uçlu sorulara ise, ihtiyaç halinde, alınan bilgileri detaylandırmak ya da netleştirmek gerektiğinde, sadece görüşme sonunda başvurulmalıdır.

Bilimsel olarak etkililiği değerlendirilmiş mevcut görüşme protokollerine detaylı bir şekilde baktığımızda ise, çocuğun gelişimine ve iyilik halinin korunmasına duyarlı bir adli görüşmenin hazırlık aşamasıyla başladığı dikkat çekmektedir. Adli görüşme odasının çocuk dostu olması, çocuklara uygun mobilyaların bulunması, dikkat dağıtıcı unsurların bulunmaması ve görüşmeyi bölebilecek (telefon gibi) unsurlardan arınık olması gerekmektedir.⁸ Ayrıca, fiziksel ortam koşullarının insan psikolojisi üzerindeki etkisi açısından değerlendirildiğinde, adli görüşme odalarının ideal ısı, ışık, yalıtım ve havalandırmaya sahip, en az 24 metrekare büyüklüğünde bir alana sahip olması önerilmektedir. Görüşme odasında çift yönlü ayna olması da önerilenler arasındadır. Bu ayna sayesinde görüşmeci diğer uzmanlarla iletişim kurabilir ve çoklu bakış açısı sayesinde farklı hipotezler geliştirme fırsatı bulabilir.⁸⁵ Söz konusu protokollerde yapılması önerilen diğer bir konu görüşmenin kayıt altına alınmasıdır. Görüşme video kaydına alınırken, bu kayıta tarih, saat, görüşme oda gibi bilgiler yer almalıdır.⁸⁶ Aynı zamanda, görüşmenin kamera ile kaydedileceğinin söylenmesi, onun anlayabileceği düzeyde kayıt altına alınmasının amaçlarının neler olduğu çocuğa anlatılması ve eğer ihtiyaç duyarsa kamerayı incelemesine izin verilmelidir. Buna rağmen kameranın çocuğun göremeyeceği bir yerde olması önem-lidir.⁸⁷ Video kaydı, bu kayıtların başka uzmanlar tarafından izlenebilmesi, gereksiz görüşmelerin yapılmasının engellenmesi, görüşmecinin daha dikkatli davranması gibi noktalar açısından önem taşımaktadır.⁸⁸ Özetle, özellikle adli sistem içerisinde çocukla yapılan görüşmelerin video kaydının alınması;

(1) adli olaya ilişkin çocuğun söyledikleri ile ilgili ayrıntılı ve objektif bilginin kaybedilmemesi,

(2) çocuğun olay hafızası bozulmadan olaya dair ilk bilgilerin resmi bir şekilde kayıt altına alınabilmesi,

(3) görüşmenin uygun şekilde yapıldığının doğrulanması açısından önem taşımaktadır.

Belirtilen hususlar çocuğun yüksek yararını korumak adına tekrar görüşmelerinin önüne geçebileceği gibi adli sistemin uygun şekilde yürütülebilmesi açısından gerekli olan “delil”lerin objektifliğinin korunmasını da sağlayacaktır. Ayrıca, görüşmecinin görüşme sırasında soruları ifade ediliş şekli, tekrarlama sayısı, kullandığı ses tonu gibi noktalar da görüşmenin güvenilirliğini etkileyen etmenler olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada hem çocuktan alınan ifadelerin analiz sürecinde görüşmede görüşmeci etkisinin olup olmadığının değerlendirilmesi hem de görüşme sonunda kayıtlar izlenirken görüşmecinin kendini değerlendirebilmesi açısından kayıt alımı önem arz etmektedir.

Yapılandırılmış ve yarı yapılandırılmış protokollerde ele alınan ve görüşmenin hazırlık aşaması için pedagogun yapması gereken diğer bir husus ise, çocuğun fizyolojik ihtiyaçlarının belirlenmesidir. Görüşme zamanının çocuğun uyku saatine denk gelmemesi, çocuğun aç ve susuz olmaması gibi çocuğun temel fizyolojik ihtiyaçları noktasında hassas olunmalıdır. Ayrıca çocukla görüşme yapılan yerin doğrudan tuvalete erişimi olmalı, çocuk görüşme esnasındaki tuvalet ihtiyacını karşılamak için bekleme salonundan geçmek zorunda olmamalıdır. Çocuğun kendini güvende hissetmesi de karşılanması gereken ihtiyaçlardan bir diğeridir. Söz konusu protokoller ve protokol eğitimleri kapsamında özellikle değinilen konulardan biri de budur. Halihazırda yaşadığı olumsuz yaşantı sebebiyle travmatize olmuş olan çocuğun adli sistem içerisinde yer alması ve ilk kez karşılaştığı bir yetiškine kendini ifade etmesi kaygısını ve kırılğanlığını arttırabilir. Bu nedenle, görüşme esnasında “rapport kurma” aşaması olarak belirlenen basamakta görüşmecinin kendini açık bir şekilde tanıtmaması, neden orada olduğunu ifade etmesi, yapılacak görüşmenin temel amacının ne olduğunu çocuğun anlamlandırabileceği bir şekilde açıklaması özellikle vurgulanan hususlardır. Çocuğun odayı gezmesi ve odada olmaya alışması teşvik edilmelidir. Benzer şekilde, adli görüşmeye doğrudan istismar konusu ile başlanmaması, çocuğun kendini rahat hissetmesi amacıyla çocuğun günlük yaşantısına dair konularla iletişimin başlatılması protokollere ait kılavuzlarda açıkça belirtilmektedir. Bu girişimlere karşılık, çocuk ebeveyninden ya da yanında bulunan yetiškinden ayrılmak istemeyebilir. Bu noktada, görüşmecinin rapportu sağlayıncaya kadar çocukla bekleme odasında sohbet edebileceği belirtilmektedir.⁸⁶ Yanı sıra, çocuğun özel durumları çerçevesinde görüşme esnasında çocuğun güvendiği başka bir yetiškinin bulunmasına ilişkin olarak kitabın diğer bölümlerinde açıklanan tedbirlere başvurulabilir.

Mevcut protokoller kapsamında vurgulanan ve yukarıda detaylı bir şekilde belirtilen temel unsurların yanı sıra adli görüşme protokollerinde birbirini takip eden aşamalar olduğu görülmektedir.⁸⁹ Bu aşamalar aşağıda belirtildiği şekildedir:

Rapport kurma:

Rapport (ilişki) kurma çocukların daha fazla açılmasında etkilidir ve adli görüşme protokolleri de bunu etkilemektedir.⁹⁰ Ayrıca çocuk görüşme ve görüşmeci hakkında kasıtlı bir şekilde veya kasıt olmadan yanlış bir şekilde bilgilendirilmiş olabilir. Bu nedenle görüşmecinin kendisini ve görevini doğru bir şekilde tanıtması önemlidir.⁹¹ Görüşmecinin, yine bu aşamada, görüşmenin temel bileşenleri olarak kabul edilen görüşmenin amacını açıklaması, görüşme kurallarını (bilmiyorum/hatırlamıyorum diyebileceğini söyleme, eğer görüşmeci onu yanlış anladıysa düzeltmesini isteme, çocuk onu görüşmeciye anlamadıysa bunu belirtmesini isteme gibi) anlatması, görüşmenin kayıt altına alınacağını belirtmesi ve kayıt yöntemi hakkında bilgi vermesi beklenmektedir.⁶⁷ Rapportun sağlıklı bir şekilde kurulabilmesi amacıyla görüşmecinin çocuğun günlük hayatı ve ilgileri ile ilgili genel sorular sorması ve aynı zaman bu iletişim esnasında çocuğun doğruyalan, dün-bugün-yarın, vücut bölümlerine ilişkin bilgisi ve/veya vücut bölümlerini nasıl adlandırdığı gibi temel kavramlara ilişkin bilgilerin elde edilmesi amaçlanmaktadır.

Asli (ana) konu:

Bu aşamada görüşmeci asıl olaya giriş yaparak ne olduğuna dair anlatisal yanıtlar almaya çalışır, açık uçlu sorular ve gerektiğinde daha özel sorular sorar. Ayrıca görüşmeci hipotezler kurarak, test edebilir. İlk hipotez her zaman iddianın doğru olduğuna yöneliktir. Ancak ön yargılı davranmamak adına alternatif hipotezler de üretilerek test edilmelidir. Çünkü iddia doğru olsa bile çocuk yanlış kişiye işaret edebilir. Çocuk bu olumsuz yaşantısını başka bir yetişkine bahsettiğinde onun söylediklerinden etkilenerek, detaylarda doğru olmayan ifadelere yer verebilir. Bazen de bu tür olumsuz yaşantıya maruz kalmamış bir çocuk sürekli sorgulandığı için yetişkinleri memnun etmek adına veya yetişkinlerin baskısı nedeniyle var olmayan bir olayı anlatabilir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken bu sürecin hipotez doğrulama değil hipotez test etme üzerine kurulmasıdır.⁸⁹ Korkman ve arkadaşları (2017: 157) büyük babası tarafından cinsel istismara maruz kaldığı iddia edilen (ki bu iddia yapılan görüşmede doğrulanmıştır) beş yaşındaki bir kız çocuğunun görüşmesinde formüle edilebilecek hipotezleri şu şekilde belirtmişlerdir:⁹²

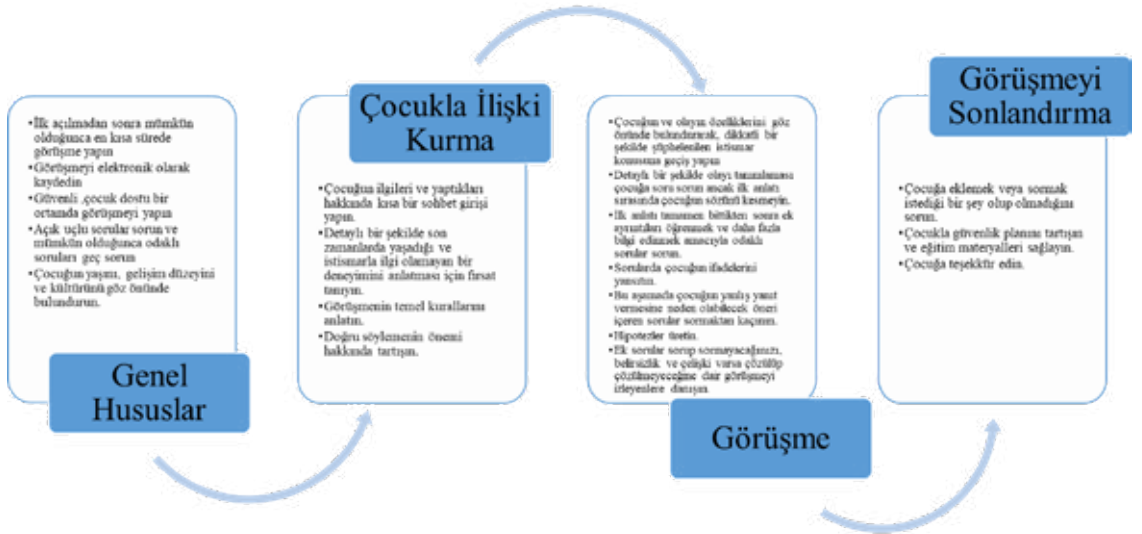
- Büyükbabanın kıza cinsel istismarda bulunduğu (veya yapmaya teşebbüs ettiği, personelin kızın sözlerini yanlış anlamış olması veya kızın ne anlama geldiklerini tam olarak anlamadan yetişkin cinselliği ile ilgili kelimeleri kullanmış olması)

Hipotez üretirken görüşmeci adil, tarafsız ve nesnel olmaya dikkat eden, uygun görüşme teknikleri kullanan, birden fazla kaynaktan bilgi toplayan ve olabildiğince çok hipotez kuran bir duruş sergilemelidir.⁹³

Kapanış:

Kapanış aşamasında görüşme genel konulara geçiş yapar, sorusu olup olmadığını sorar, süreç hakkında bilgi verir ve teşekkür eder.

Newlin ve arkadaşları (2015) çocukla yapılan adli görüşme ile ilgili görüşmecilere bazı önerilerde bulunmuştur:¹

Şekil 1. Görüşmecilere adli görüşmenin farklı aşamalarına yönelik öneriler²

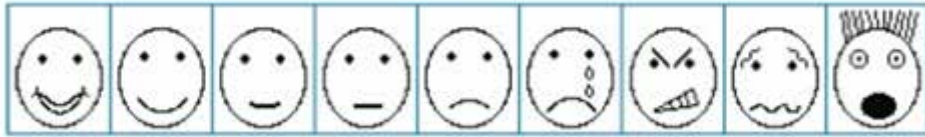
² Bu şekil Newlin ve arkadaşlarından (2015: 12) uyarlanmıştır.

BİLGİSAYAR DESTEKLİ GÖRÜŞME PROGRAMI

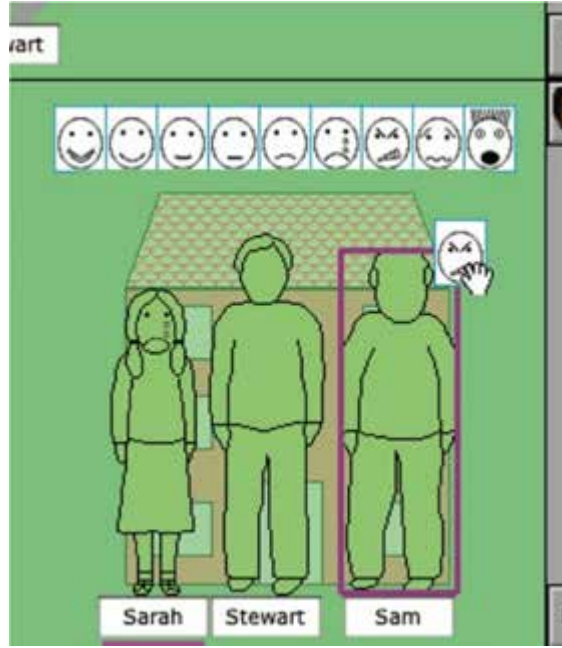
“IN MY SHOES (IMS)”

Belirtilen adli görüşme protokol ve eğitimlerinin yanı sıra bilgisayar destekli görüşmelerin de geliştirildiği dikkat çekmektedir. “Child and Family Training (CFT)” grubu uzmanları tarafından Liverpool ve Manchester Üniversitesi desteğiyle geliştirilen “In My Shoes (IMS)” programı da ilk uygulamalardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Adalet, sağlık gibi alanlarda çocukların görüşlerine başvurulması gereken durumlarda kullanılmak üzere geliştirilen ve bilgisayar destekli bir görüşme programı olan In My Shoes (IMS) programı hem görüşme hem de görüşmenin değerlendirilmesi sürecinde kullanılmak üzere geliştirilmiştir.^{94, 95} Program, İngiltere’de resmi makamlarca onaylanmış bir değerlendirme aracı olarak yirmi yıldır kullanılmaktadır.

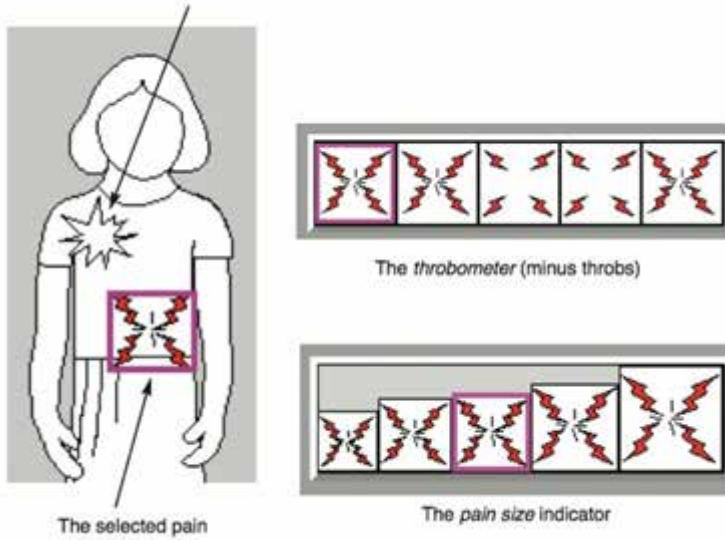
Programın küçük yaş grubu çocukları için de uygun olabilmesi için resim, ses, video bileşenlerini (örnek görüntüler Şekil 2, 3, 4) içerdiği ve görüşme esnasında konuşmaların eş zamanlı olarak kaydedilebildiği görülmektedir. Böylece eğitilmiş bir uygulayıcı söz konusu bu farklı bileşenler sayesinde yapılandırılmış bir görüşme yoluyla çocuğa yardım ve rehberlik eder. Ayrıca, bilgisayar destekli bir görüşme programı olan IMC birbirini takip eden farklı modüllerden oluşmaktadır ve her bir modülde ço-cuğun (örneğin; evde, okulda ve diğer ortamlarda ve bu ortamlardaki farklı insanlar hakkında) deneyimleri, düşünceleri, duyguları ve istekleri hakkında bilgi paylaşması teşvik edilir. Program Windows ve Mac için uyumlu olarak tasarlanmıştır.

Şekil 2. IMS Duygu Paleti⁹⁶

Şekil 3. *Duygular ve İnsanlar*⁹⁶

Şekil 4. *Vücut Bölgeleri ve Acı İşaretleri*⁹⁶

IMS programı, uzmanların, mağdur, kırılgan gruplarla olumlu ya da olumsuz deneyimlerine ilişkin olarak aşağıda belirtilen amaçlarla iletişim kurabilmeleri için geliştirilmiştir:^{94,95}

- Aile ortamı veya diğer bakım ortamlarındaki deneyimler
- İhmal ve istismar olasılığının değerlendirilmesi
- Çocuğun rehabilitasyon sürecinin değerlendirilmesi ve planlanması
- Çocuğun, evlat edinilme veya evlat edinen ailenin yanına taşınması konularında istek ve duygularının neler olduğunun belirlenmesi
- Hastanede tedavisi devam eden çocuklar dahil olmak üzere çocukların geçmiş tıbbi öyküsünün veya şimdiki ağrı ve rahatsızlıkları hakkında bilgi alınması
- Kardeşleri olan çocukların kardeş grubunda hem kendi hem de kardeşlerinin ihtiyaçlarının değerlendirilmesi
- Özellikle, yüz yüze görüşmeleri zor bulan ergenlerin ilgisinin çekilebilmesi ve görüşme için ihtiyaç duyulan işbirliğin sağlanabilmesi

Bilgisayar destekli bir görüşme programı olan IMC'nin görüşme sürecinde sağlamış olduğu yararlar ise şu şekildedir:

- Kullanımı kolaydır.
- Çocuğun katılımını destekler, çocuk ve görüşmeci arasındaki ilişkinin kurumasını ve iletişim devamlılığını teşvik eder.
- Görüşmenin yapılandırılmış ve sistematik bir şekilde yürütülmesini sağlar.
- Görüşmenin yönlendirici sorulardan korunmasını sağlar.
- İstismara uğramış çocuklar, duygularını ifade etmekte güçlük yaşayan çocuklar, ilişki kurulmasının zor olduğu çocuklar, gelişimsel açıdan gecikme yaşayan bireyler dahil olmak üzere çeşitli koşullarda kullanıma uygundur.
- Hassasiyet içeren konulara yönelik daha geniş bir görüşme olanağı sağlar.
- Eğitimli bir uzman, program araçları ve bileşenlerini kullanarak öğrenme güçlüğü veya işitme bozukluğu olan çocukların deneyimlerini ve duygularını ifade etmelerini sağlayabilir.
- Program bileşenlerinin vasıtasıyla yazılı, sözlü ve görsel olmak üzere farklı şekillerde elde edilen kayıtlar görüşme sonrasında daha detaylı bir analiz imkanı verir.

ADLİ GÖRÜŞMEYİ OLUMLU VE OLUMSUZ YÖNDE ETKİLEYEN SORU TİPLERİ

Adli görüşme esnasında ampirik çalışmalar ve pedagog görüşleri açık uçlu sorular ve serbest hatırlatmalarının kullanımının daha fazla olması çocuktan daha doğru bilgiler almak açısından önemli görünmektedir. Kapalı uçlu sorular ise, ek bilgiler ve bazı konuları netleştirmek konusunda katkı sağlayabilmektedir.⁷ Görüşmeci çocuğun gelişim düzeyine duyarlı olmalı, esnek, objektif ve empatik bir tutum ser-gilemelidir.⁶⁸ Destekleyici olmayan bir adli görüşme sürecinde, destekleyici süreçten farklı olarak görüşmeciler yakınlık kurmazlar, mesafeli ve kayıtsız görünürler, olumsuz yüz ifadeleri göstermezler ve çocuklarla görüşme yaparken sıcaklık beslemezler. Ayrıca destekleyici olmayan tutuma sahip görüşmeciler, görüşme sırasında çocuğu eleştirebilirler ve “*Söylersen iyi hissedeceksin.*”, “*Söylersen yardım edebilirim.*” gibi olumlu koşullu ya da “*Söylemezsen yardımcı olamam.*” gibi olumsuz koşullu ifadeler barındıran cümleler kurabilirler.⁹⁷ Ayrıca bu tarza sahip görüşmeciler çocuğun ifadelerinde fark ettiği çelişkiler veya görünen fiziksel izler ve ifadeleri arasındaki tutarsızlıklar hakkında yüzleştirme yapabilir, çocuğa karşı eleştirel bir tavır takınarak görüşme sürecini olumsuz yönde etkileyebilirler.⁹⁸ Adli görüşmeciler tarafından aşağıdaki türden sorular sorulabilir. Bu soruların bazılarının daha fazla kullanılması çocuktan daha doğru bilgiler alınması sağlarken, bazıları görüşme sürecini olumsuz etkileyebilmektedir.

Teo ve Lamb (2013) destekleyici bir adli görüşmede destekleyici unsur olarak aşağıdakilerden bahsetmişlerdir:⁹⁷

- Telkin edici olmayan olumlu pekiştirme, çocukların görüşme sırasında istismar içeriğiyle veya başka herhangi bir önemli konu ile ilgisi olmayan davranışlarına verilen olumlu yanıtları (örneğin, “Çok iyi anlatıyorsun.”) içermektedir.

- Çocuğun duygularına yapılan atıflar ve endişeler, görüşme sırasında çocukların olumlu veya olumsuz duygu ifadelerine yanıt olarak empati ifadelerini (örneğin, ‘Utanmakta sorun yok, ama bunu çocuklarla her zaman konuştuğumusöylemek istiyorum) ve ve görüşme sırasında çocuğun duygularıyla ilgili soruları (örneğin, “Burada kendinizi rahat hissediyor musunuz?”) içermektedir.

- Kolaylaştırıcılar, ‘tamam’, ‘mmm’ diyerek ya da konuşmaya devam etmesi için çocukların son birkaç kelimesini tekrarlayarak, telkin edici olmayan bir teşvikte bulunmalarıdır. Asıl konuyla ilgisi olmayan konularda tamam ifadesi kolaylaştırıcı olarak sayılırken, asli konu olan istismarla ilgili bilgi verirken tamam ifadeleri kolaylaştırıcı değil, rıza gösterme olarak görülmektedir. Ayrıca bu kolaylaştırıcılar yankılama ifadelerini de içermektedir. Örneğin; “Nereye gidiyordunuz?” sorusuna “Pazar” şeklinde cevap veren çocuğa soru ve cevabı birleştirilerek “Pazara gidiyordunuz.” şeklinde yanıt verilebilir.

- Güvence vermek ise “Sorun değil” gibi ifadeleri içermektedir.

- Yönlendirici sorular, çocuğun daha önce söylemediği, görüşmecilerin varsayımlarını içeren soru türüdür. Bu sorulara verilen yanıtlar yanıltıcı olabilmesine rağmen, raporlarda yer almaktadır. Bu soru türünde görüşmeci örneğin çocuk mavi elbiseden bahsetmediği halde giydiği elbisenin mavi olup olmadığını sorabilir. Anlaşılabileceği üzere belirli bağlamsal faktörler tarafından yönlendirici soruların kullanılma olasılığı artırılmaktadır.

Bütün bunların yanı sıra görüşme sürecinde adli olaya ilişkin daha fazla bilgi edinmek için aşağıdaki örnek soru ifadeleri kullanılabilir.⁶⁷³

³ Tabloda örnek olarak sunulan soru ifadeleri APSAC (2012)’den değiştirilmeden alınmış ve bu şekilde Türkçe’ye çevrilmiştir.

Tablo 2. Farklı Soru Türleriyle İlgili Örnekler

Serbest anlatı ifadeleri ve açık uçlu sorular	“Bana başından sonuna kadar her şeyi anlat.”
	“Bana herşeyi anlat, önemli olmadığını düşündüğün küçük şeyleri bile.”
	“Bana nasıl başladığını anlat.”
	“Olan ilk şey nedir?”
	“Bana daha fazlasını anlat” veya “Bana_____ hakkında daha fazla bilgi ver.”
	“Sonra ne oldu?” veya “Sonra ne oldu?”
	“Kafam karıştı, tekrar söyle” veya “Anlamaya çalışıyorum. Orada olmadığım için lütfen bana _____ hakkında tekrar bilgi ver.”
	“Bunu nereden biliyorsun?” veya “Bunu nasıl anladın?”
	“Nasıl böyle düşünüyorsun?”
	“Az önce ne oldu?” ve “Hemen sonra ne oldu?”
Zaman segmentasyonu istemleri	“Olanlarla ilgili daha fazla şey öğrenmek istiyorum. [Çocuğun olayın bir bölümünü anlatan sözlerinden] [başka bir bölüme] kadar olan her şeyi anlat bana.”
Duyusal odaklı istemler	“Bana gördüğün her şeyi anlat.”
	“Bana başından ayaklarına kadar [şüphelinin adının] neye benzediğini söyle.”
	“_____’ın neye benzediği hakkında bana her şeyi anlat.”
	“_____ olduğunda ne gördün?”
	“Duyduğun her şeyi bana anlat.”
	“_____ olduğunda ne duydunuz?”
	“[Şüphelinin adı] bir şey mi söyledi? Bana [şüphelinin adının] söylediği her şeyi söyle.”
	“Bu vücudunu nasıl hissettirdi?”

İpucu davetiyeler/ hatırlatıcılar	“ ____dedin. Bana bununla ilgili her şeyi/her şeyi/ daha fazlasını anlat.”
	“ ____[mümkün olan en az fikir verici ipucunu kullanın] hakkında bir şeyler duydum. Bana bundan bahset.”
	“Bana bunu kimin yaptığını/başka neler olduğunu/ nerede olduğunu anlat.”
	“Aynı gün olan başka neler hatırlıyorsun?”
	“[Çocuğun neler olduğunu anlatan sözlerini tekrar edin] olduğunda ne düşündün?”
	“Bana [şüphelinin adının] sana yaptığı farklı bir şey söyle.”
	“[Şüphelinin adı] yaptığı en kötü şey neydi?”
	“[Şüphelinin adı] en son ne yaptı?”
	“Bittiğini nasıl anladın?” veya “[Şüphelinin adı] bittiğinde ne yaptı/söyledi?”
	“Bittiğinde ne yaptın?”
	“Tuvalete gittiğinde nasıl hissettin?”

Odaklanmış sorular	“[şüphelinin adı] tam olarak vücudunuzun neresine dokundu? Bana bunun hakkında daha fazla anlat.”
	“[şüphelinin adı] vücudunun başka bir kısmı vücuduna dokundu mu? Hangi kısım? Bana bundan bahset.
	“Bana [şüphelinin vücut kısmı için çocuğunun adı] olan her şeyi anlat” ve/veya “Bana gördüğün her şeyi/ hissettiğin her şeyi anlat.”
	“Giysilerin neredeydi?” ve “[şüphelinin adı] [olanları açıklayan çocuğun sözlerini tekrarlayın] iken kıyafetlerinizle olan her şeyi anlatın.”
	“[şüphelinin adı], [çocuğun olanları anlatan sözlerini tekrarlamak] için ne kullandı? Bana bunun hakkında daha fazla anlat.”
	“[şüphelinin adı] bir kamera/bilgisayar/web kamerası/ cep telefonuna sahip miydi? Nereden biliyorsunuz? [şüphelinin adı] kamera/bilgisayar/web kamerası/cep telefonuyla ne yaptı?”
	“[şüphelinin adını] en son ne zaman gördüğünü/ konuştuğunu bir düşünün? Bana [şüphelinin adının] söylediği her şeyi” veya “olan her şeyi” anlat.
	“[şüphelinin adı] başkalarının ne olduğunu öğrenmesini mi istedi? Nereden biliyorsun?”

Kimin bildiğini öğrenmek için sorular	“Orada başka biri var mıydı? Bana orada başka kimlerin olduğunu anlat.”
	“Olanları ilk öğrenen kimdi? [kişinin adı] nasıl öğrendi?” veya “[kişinin adının] nasıl öğrendiğiyle ilgili her şeyi anlat.”
	“Olanları başka kim biliyor? [kişinin adı] nasıl öğrendi?”
	“[kişinin adına] ne söylediniz?”
	“Söylerken ne düşünüyordun?”
	“[kişinin adı] siz söyleyince ne dedi/yaptı?”
	“Söyledikten sonra ne düşündün?”
	“Şimdi söylemeye karar vermene ne sebep oldu?” veya “Hemen söylememene neden olan neydi?”
	“Başka çocukların başına böyle bir şey gelip gelmediğini biliyor musunuz? Nereden biliyorsunuz? Bana herşeyi anlat.”

Adli görüşme sürecinin genel akışında başvurulabilecek söz konusu soru ifadelerinin görüşmenin seyrine göre önem kazandığı görülmektedir. Buna karşılık, önceki bölümlerde de belirtildiği üzere bir adli görüşme sürecinin etkili bir şekilde yürütülebilmesi ilk görüşme aşamasının tamamlanmasına, çocukla sağlıklı bir rapportun kurulmasına ve adli olayın sorgulanmasına gelmeden önceki ara bölümün uygun şekilde yönetilmesine bağlıdır. Bu ara süreçte adli görüşmeye neden olan asıl konuya yani adli olay konusuna geçiş yapmak için yönlendirici olmayan ifadelerin kullanılması önem taşımaktadır. Bu süreçte asıl konuya geçiş için aşağıda belirtilen örnek ifadelerden de yararlanılabilir:⁶⁷

- Eğer görünürde bir yara varsa “*Kolunun yaralı, kırık olduğunu görüyorum. Bana ne olduğunu anlat.*”
- Çocuk adli tıp görüşmesinden önce başka bir profesyonel tarafından görülmüşse “*Geçen hafta bir polisle/doktorla görüşüğünü duydum. Bana nasıl olduğunu/ne hakkında konuştuğunuzu söyle.*”

- “Annen, sana olan bir şey için endişeleniyor mu? Bana onun neden endişelendiğini söyle.”
- “Birinin seni rahatsız etmiş olabileceğini duydum. Bana ne olduğunu anlat.”
- “Birinin sana doğru olmayan bir şey yapmış olabileceğini duydum. Bana ne olduğunu anlat.”
- “[konumunda] bir şey olduğunu hissediyorum. Bana ne olduğunu anlat.”
- Bütün bu soru türlerinin yanı sıra bazı sorular görüşme sürecini olumsuz yönden etkileyebilirler.⁹⁹

Evet/Hayır Soruları

Görüşme sırasında alınan bilgilerin ve/veya çocukla yapılan görüşme öncesinde istismar olayına ilişkin edinilen bilgilerin belirlenmesi ve netleştirilmesi amacıyla kullanılan bu sorularla ifadenin doğruluğu kabul veya reddedilir. Örneğin; “*Adam spor ayakkabı mı giyyordu?*” sorusu faile ilişkin bilgilerin netleştirilmesi amacıyla kurulan bir evet-hayır sorusudur. Bununla birlikte, kapalı uçlu soruların daha sık cevaplar alınmasına, görüşmenin çocuğun bakış açısından ziyade görüşmecinin bakış açısıyla ilerlemesine ve son olarak görüşmecinin daha etkin olmasına yol açabileceğine dikkat çekilmiştir.¹⁰⁰ Bu noktada, çocukla gerçekleştirilen adli görüşmelerde evet-hayır soru kalıplarının çocuğun hafızasını test etmek yani soru kalıbı ile birlikte sunulan bilgi karşısında nasıl bir tepki göstereceğini görmek; görüşmecinin olaya ilişkin ön yargılarını test etmek amacıyla kullanılmaması görüşmenin etkililiğini korumak açısından büyük önem taşımaktadır. Bu soru kalıbı, belirtildiği üzere, sadece olaya ya da faile ilişkin alınan bir bilgiye netlik kazandırmak; görüşmede çocuk tarafından verilen bilgiler doğrultusunda belirsiz olduğu düşünülen bir detayı belirgin hale getirmek amacıyla kullanılmalıdır.

Birleşik Sorular

Birleşik yani birden fazla önergeyi barındıran sorular çocuğun gelişimi bağlamında bilişsel özelliklerine uygun olmayan bir soru türüdür. Bu tür sorular, aynı anda birden fazla kişi ya da duruma ilişkin cevap almayı hedeflediği için çocuğun birbirinden ayrı ve alakasız cevaplar vermesine zemin hazırlamaktadır. Örneğin; “*Annen ve baban hakkında neler düşünüyorsun?*”, “*Seni amcan mı okula*

biraktı ve okulda ne yaptın?” gibi sorular çocuğun kafasının karışmasına, soru kapsamında yönlendirilen farklı kişi ve durumlara ilişkin bilgileri birbirine karıştırarak hikayeletirmesine ve sonuç olarak hatalı cevap vermesine neden olabilmektedir. Bu nedenle, çocuklarla yapılan adli görüşmelerde birleşik soru kalıpları kullanmak yerine tek bir kişi, durum ve/veya olayı kapsayan basit soru kalıplarının (*“Annen hakkında ne düşünüyorsun?”*, *“Baban hakkında ne düşünüyorsun?”*) kullanılması gerekmektedir.

Birkaç Bölüm İçeren İfadeler

Bu soru türü de birleşik soru kalıplarına benzer olarak tek bir soru cümlesinin içerisinde birden fazla durumu kapsamaktadır. Farklı olarak ise, her ne kadar ilişkili olsa da (dün, bugün gibi) çocuğun yaşamındaki birbirinden farklı alanlara (ev, okul, arkadaşlar gibi) yönelik detayları almaya yöneliktir. Örneğin; *“Bana ev, okul ve arkadaşlarından bahset.”*, *“Dün ve bugün okulda neler yaptın?”* gibi soru ifadeleri birkaç bölüm içeren ifadelerdir. Çocuğun algılama, kategorileendirme, dil kullanım ve kendini ifade etme gibi temel gelişimsel becerileri kapsamında değerlendirdiğimizde ise, çocuğun bu tür sorulara uygun ve sistemli bir şekilde cevap vermesinin mümkün olmadığı görülmektedir. Özellikle travmanın etkilerinin devam etme olasılığının yüksek olduğu adli görüşme süreçlerinde bu tür soruların kullanılması karşısında çocuğun dikkatinin dağılmasına neden olacak ve soruya eksik cevap vermesine yol açacaktır.

Yönlendirici Sorular

Adli görüşme sırasında tehlikeli olarak belirtilen bu tür sorular, çocuğun olay belleğinin ve dolayısıyla çocuktan alınan ifadenin istenilen şekilde yönlendirilmesine neden olacaktır. Aynı zamanda, görüşmenin kontrol edilmesine sebebiyet verecektir. Oysa ki etkili bir adli görüşme sürecinin merkezinde çocuğun olması ve pedagogun çocuğun kendini ifade edebilme noktasında destekleyici ve kolaylaştırıcı bir rolde kalması önemli görülmektedir. *“Senin bacağına dokundu, değil mi?”*, *“Hala babanın iyi bir insan olduğunu düşünümüyorsun, değil mi?”* gibi örneklerinin verilebileceği yönlendirici sorular, gelişimsel olarak çocuğun olay belleğinin zayıf olması nedeniyle de bellekteki bilginin bozulmasına ve olay gerçekliğinden farklı olarak çocuğun hafızasında yeni bir gerçeklik yaratmasına sebebiyet vermesi⁴⁵ nedeniyle de görüşme esnasında uzak durulması gereken soru ifadeleri olarak ele alınmaktadır.

Gelişigüzel Sorular

Görüşmecinin kendi varsayımlarını ve olaya ilişkin merakını doğrulamaya çalışmak için başvurduğu soru türüdür. Örneğin; *“Annende hoşlanmadığın bir şeyler olmalı. Onunla yemek yerken, oynarken, sana kitap okurken veya başka birşeyler?”* gibi görüşmeye konu olan istismar olayı ile bağlantısı olmayan veya olayın detaylandırılmasına hizmet etmeyen sorulardır.

Zorlayıcı Sorular

Çocuğun verdiği cevaptan şüphe duymasına yol açan sorulardır. *“Bu şekilde olduğuna emin misin?”*, *“Gerçekten sana dokunmuş olabilir mi?”* gibi soruları içermektedir. Bu tür sorular, özellikle küçük yaş grubu çocukları ve/veya yaşadığı istismar olayının travmatik etkilerini (flashback, kaçınma, tetikleyicilere hassasiyet gibi) yaşayan çocukların daha kaygılı olmasına ve korkularının artmasına neden olabilmektedir. Bu durum ise, halihazırda hem gelişimsel hem de psikolojik olarak kaygıları olan çocuğun kaygılarının artmasına ve görüşmeden, işbirliği kurmaktan kaçınmasına yol açabilmektedir.

Utandırıcı, Saldırgan veya Keskin Sorular

Çocuğun kişisel alanına giren, onu utandıran ve/veya istismar olayına ilişkin kendini suçlamasına neden olan sorular sormak çocuğun savunmaya geçmesine, görüşme ortamında kendini güvende hissetmemesine ve ikincil travma yaşamasına sebep olabilmektedir. Örneğin; *“Bu dersten mi başarısız oldun?”*, *“Kopya nedeniyle disiplin cezası mı almıştın?”* ya da *“Onun yanına sen mi gittin?”*, *“Sana dokunduğunda bağırmadın mı?”* gibi sorular suçlayıcı ve çocuğun kendini suçlamasına neden olacak içerikli sorulardır.

Niçin Soruları

Bu tarz sorular doğru kullanıldığında görüşmede bilgi sağlama konusunda önemli bir yerleri bulunmaktadır. Örneğin, *“Annen bunu niçin söylemiş olabilir?”* gibi sorular çocuğun durumu fark etmesine yardımcı olması açısından da faydalı olacaktır. Ancak, bazen bu tür soruların suçlayıcı bir üslupla kurulabilme riski de bulunmaktadır. *“Babanın uyarılarına rağmen niçin komşunun evine gittin?”*, *“Niçin bu kadar alkol kullandın?”* şeklinde ifadelendirilebilen bu tür sorular mağdurun

savunmaya geçmesine yol açabilir. Bu nedenle, bu soruların “*Ne sıklıkta alkol kullanırsın?*”, “*Arkadaşının evine nasıl gittin?*”, “*Arkadaşının evine gitmeden önce neler oldu?*” gibi alternatif ifadelerle sorulması daha uygun olacaktır.

Spekülatif Sorular

Çocuktan geçmişteki olayla ilgili spekülasyon yapmasının, fikir yürütmesinin ve hayal kurmasının veya ondan “bir sırrı çözmesinin” beklendiği içerikli sorulardır. Olaya dair çocuğun algıladığı ve yaşantıladığı durumlardan uzak; çocuğun olaya dair yaşantısal gerçeklikten fazlasını talep eden “*Sence orada ne olmuş olabilir, tahmin edebilir misin?*”, “*Bu işi anlamaya sence nereden başlayabiliriz?*” gibi sorular bu tür soru türlerine örnek olarak verilebilir. Bu tür sorular, çocuğun karmaşa yaşamasına neden olabilecektir. Aynı zamanda, çocuk gelişimsel olarak otorite figürü olarak göreceği adli görüşmeciyi memnun etme eğilimi¹⁰¹ nedeniyle kendisine yöneltilen soruya cevap vermek zorunda hissedecektir. Bu durum çocuğun adli olayın gerçekliğine uymayan, yanlış bilgilerin ifadeye karışmasına ve diğer bir noktada da zaman içinde çocuğun olay belleğinde bozulmalar olmasına neden olacaktır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Adli görüşme sürecinden elde edilen ifadeler, somut delillere ulaşamadığı ya da var olan delillerin yetersiz kaldığı durumlarda adli olayın aydınlatılması için tek geçerli unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu da hâlihazırda önemli olan adli görüşme sürecinin daha hassas ve sistemli bir şekilde değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Özellikle, gelişimsel açıdan sınırlılıklara sahip olan küçük yaş grubundaki çocuklarla, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerle yapılan görüşmeler söz konusu olduğunda hem çocuğun yüksek yararının korunması hem de görüşmecinin kişisel yargılarından uzak bir şekilde görüşmeyi yürütebilmesi için yapılandırılmış ya da yarı yapılandırılmış adli görüşme protokollerine başvurulmaktadır. Bu yaklaşım adli sistemin işlerliğinin desteklenmesi açısından da önem arz etmektedir. Söz konusu kriterlerin karşılanması için önemli olan diğer unsur ise, görüşmeyi yürütecek ve görüşme çıktılarını analiz edecek olan pedagogun adli görüşme süreci, görüşme bileşenleri, çocuğun yaşantısına ait dinamikler, çocuğun gelişimsel özellik ve sınırlılıkları ve bütün bunlar çerçevesinde adli görüşmenin objektifliğine zarar vermeden sürecin nasıl yürütüleceği hakkında eğitim almış olması ve süreçte karşılaşılabileceği hususlara ilişkin farkındalık sahibi olmasıdır.

Mevcut protokoller kapsamında ele alınan ve bilimsel araştırmalarla etkililiği belirlenmiş olan temel görüşme bileşenlerinin sağlanmasının yanı sıra pedagogun görüşme esnasında destekleyici delil araştırması yapması da önemlidir. Bu noktada, Gönültaş ve Akduman'ın (2016) adli görüşme sürecinde destekleyici delil araştırmasına katkı sağlanabilmesinde aşağıdaki ayrıntılara yönelik bilgilerin edinilmesinin gerekliliğine değindiği dikkat çekmektedir:⁹

Tablo 3. Delil Araştırmalarına Katkı Sağlayabilecek Bilgi Ayrıntıları

Adli Görüşmede Bilgi Edinilmesi Önerilen Detaylar

Mağdurların yaşları
Mağdurların eğitim durumları
Mağdurların nerede ve kimle yaşadıkları
İstismarın ortaya çıkış şekli
Failin kim olduğu ve yakınlık durumunun anlaşılması
Mağdurun faille tanışma öyküsü
İstismarın hemen öncesinde failin mağdura yaklaşım şekli
Kandırma varsa, kandırmanın şekli (mağdurun yalnız kalmasını sağlama) ve tehdit kullanımı
Madde kullanım öyküsü
Failin eylemi gerçekleştirdiği yer
Failin mağduru kontrol altına alma yöntemi
Failin bu hareketlerine yönelik mağdurların tepkisi
İstismarın şekli
İstismara maruz kalışın süresi
Eylemin hemen sonrasında failin davranışları ve söylemleri
Eylem sonrası mağdurun faille görüşmesi ve failin mağduru rahatsız etme durumu
Mağdurun istismar sonrası tepkileri

Sonuç olarak, bu kitap kapsamında ele alınan alanyazın bilgileri ve uygulama notları doğrultusunda aşağıdaki noktaların vurgulanması gerekli görülmüştür:

- Görüşme video kaydına alınmalı ve tarih, saat ve odadaki kişilerin isimleri de yer almalıdır.
- Çocuğun fizyolojik ihtiyaçları dikkate alınmalı ve karşılanmalıdır.
- Görüşme odasında uzman dışında kişiler olmamalıdır.
- Çocuk ebeveyninden ayrılmayı reddediyorsa bekleme odasında çocukla rapport kurulmalıdır.
- Çocuk ebeveyni ile görüşme odasına gelme konusunda ısrarcıysa, bu kişinin soru sormaması, cevap vermemesi ve çocuğun göremeyeceği bir yerde oturması konularında net sınırlar koyulmalıdır.
- Görüşme aynalı odada yapılmalıdır ve görüşmeyi ilgili başka uzmanlar da izleyerek, görüşlerini bildirmelidirler.
- Görüşme telefon, başka birinin gelmesi gibi dış etkenlerle bölünmemelidir.
- Çocuğun daha önce konu ile ilgili bilgi verdiği kişiler öğrenilmeli ve ihtiyaç duyulursa konuya ait detayların belirlenebilmesi noktasında bu kişilerle de görüşülmelidir.
- Çocuğun faille aynı bekleme odasında yer almamasına dikkat edilmelidir.
- Çocukla görüşme yaparken gelişime duyarlı, güvenilir bilgi alabildiği kanıtlanmış görüşme protokolleri kullanılmalıdır.
- Görüşme esnasında çocuğun anlatmasına izin verilmeli ve mümkün olduğunca açık uçlu sorular sorulmalıdır.
- Çocukla görüşme yapacak kişiler bu konuda eğitim almalı ve bilgilerini güncellemek amacıyla yeni eğitimler almaya devam etmelidirler.
- Görüşmecilerin kayıtları incelenerek, süpervizyon kapsamında yapıcı geri bildirimler verilmelidir.
- Adli görüşme sonrasında çocuğun psikolojik destek alması ve okulda gizlilik ilkesi de dikkate alınarak eğitime devam etmesi sağlanmalıdır. Çocuk ve ebeveynleri okul değiştirme kararı aldıysa bu konuda desteklenmeli, çocuğun açık öğretim yerine örgün eğitim sisteminde kalması sağlanmalıdır. Ayrıca çocuk okul dışı spor ve sanat etkinliklerine katılması konusunda cesaretlendirilebilir.

KAYNAKÇA

1. Newlin, C., Steele, L.C., Chamberlin, A., Anderson, J., Kenniston, J., Russell, A., ... & Vaughan-Eden, V. (2015). Child forensic interviewing: Best practices US Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.
2. Herman, S. (2009). Forensic child sexual abuse evaluations accuracy, ethics, and admissibility. In K. Kuehnle, & M. Connell, (Eds.), The evaluation of child sexual abuse allegations: A comprehensive guide to assessment and testimony (pp.247-266). Wiley.
3. Krueger, M. (2015). Forensic interviewing and charging: A prosecutor's perspective. In W. T. O'Donohue & M. Fanetti (Eds.). Forensic interviews regarding child sexual abuse (pp. 57-80). Springer International Publishing.
4. WHO [World Health Organization] (2003). Guidelines for medico-legal care of victims of sexual violence. Geneva. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/42788>
5. Bridges, A. J., Faust, D., & Ahern, D.C. (2009). Methods for the identification of sexually abused children: Reframing the clinician's task and recognizing its disparity with research on indicators. In K. Kuehnle & M. Connell (Eds.). The evaluation of child sexual abuse allegations: A comprehensive guide to assessment and testimony (pp. 21-47). John Wiley & Sons, Inc.
6. Harris, S. (2011). Toward a better way to interview child victims of sexual abuse. *NIJ Journal*, 267:12-15.
7. Perona, A. R., Bottoms, B. L., & Sorenson, E. (2005) Research-based guidelines for child forensic interviews. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 12(3-4), 81-130. https://doi.org/10.1300/J146v12n03_04
8. Themeli, O., & Panagiotaki, M. (2014). Forensic interviews with children victims of sexual abuse: the role of the counselling psychologist. *The European Journal of Counselling Psychology*, 3(1), 1-19. <http://dx.doi.org/10.23668/psycharchives.2009>
9. Gönültaş, M.B., & Akduman, İ. (2016). Çocuklara yönelik cinsel istismar soruşturmalarında mağdur bildirimlerinin önemi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(23), 274-289.
10. Ziyalar, N., & Çalıcı, C. (2016). Çocuklarla adli görüşmenin temel prensipleri: Okul öncesi dönem. İçinde D. Yücel & M. B. Gönültaş (Ed.). *Adli sosyal hizmet: Yaklaşım ve müdahale* (ss. 178-190). Nobel Yayınevi.
11. US Department of Justice (1996). Interviewing child witness and victims of sexual abuse. US Department of Justice Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Programs. <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/interviewing-child-witnesses-and-victims-sexual-abuse>

12. Xiao, H., & Smith-Prince, J. (2015) Disclosure of child sexual abuse: The case of Pacific islanders. *Journal of Child Sexual Abuse*, 24 (4), 369-384, <https://doi.org/10.1080/10538712.2015.1022294>
13. Hershkowitz, I., Lanes, O., & Lamb, M. E. (2007). Exploring the disclosure of child sexual abuse with alleged victims and their parents. *Child Abuse & Neglect*, 31(2), 111-123.
14. Deblinger, E., Mannarino, A.P., Cohen, J.A., Runyon, M.K., & Heflin, A.H. (2015). *Child sexual abuse a primer for treating children, adolescents, and their non-offending parents*. (2nd Edition). Oxford University Press.
15. Saywitz, K. J., Larson, R. P., Hobbs, S. D., & Wells, C. R. (2015). Developing rapport with children in forensic interviews: Systematic review of experimental research. *Behavioral Sciences & the Law*, 33(4), 372-389. <https://doi.org/10.1002/bsl.2186>
16. Günçe, G. (1991). Çocukun cinsel istismarı. İçinde E. Konanç, İ. Gürkaynak & A.E. (Eds.), *Çocuk İstismarı ve İhmali - Çocukların Kötü Muameleden Korunması 1. Ulusal Kongresi* (ss. 125-135). Nadir Kitap.
17. Kloess, J.A., Beech, A.R., & Harkins, L. (2014). Online child sexual exploitation: prevalence, process, and offender characteristics. *Trauma Violence Abuse*, 15(2), 126-139. <https://doi.org/10.1177/1524838013511543>
18. Polat, A. (2014). *Viktimoloji (mağdurbilim)*. Legal Yayıncılık.
19. von Hentig, H. (1947). *Crime: Causes and conditions*. McGraw-Hill.
20. Aksel, E.Ş. (2018). Cinsel istismar mağduru çocukla görüşme. *Türkiye Klinikleri J Foren Med-Special Topics*, 4(1), 58-64.
21. Çeçen, A.R. (2007). Çocuk cinsel istismarı: Sıklığı, etkileri ve okul temelli önleme yolları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 4(1), 1-11.
22. Wurtele, S.K. (2009). Preventing sexual abuse of children in the twenty-first century: Preparing for challenges and opportunities. *J Child Sex Abus*, 18 (1), 1-18. <http://dx.doi.org/10.1080/10538710802584650>
23. Alaggia, R. (2004). Many ways of telling: expanding conceptualizations of child sexual abuse disclosure. *Child Abuse Negl*, 28, 1213-1227. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2004.03.016>
24. Alpaslan, A.H. (2014). Çocukluk döneminde cinsel istismar. *Kocatepe Tıp Dergisi*, 15(2), 194-201.
25. Berliner, L. (2011). Child sexual abuse definitions, prevalence, and consequences. In J.E.B. Myers, (Ed.), *The APSAC handbook on child maltreatment*. (3rd edition, pp. 215-238). Sage Publications, Inc.

26. Barnett, M., Giaquinto, A., Hunter, L., & Worth, C. (2007). Age-appropriate sexual behaviour in children and young people: Information booklet for carers and professionals. SECASA and Gatehouse Center.
27. Blanchard-Dallaire, C., & Hébert, M. (2014). Social relationships in sexually abused children: Self-reports and teachers' evaluation. *Journal of Child Sexual Abuse*, 23(3), 326-344. <http://dx.doi.org/10.1080/10538712.2014.888123>
28. Dağlı, T., & İnanıcı, M. A. (2011). Hastane temelli çocuk koruma merkezleri için başvuru kitabı ihmal ve istismara uğrayan çocuğa bütüncül yaklaşım. Fersa Ofset Matbaacılık.
29. DePure, D. P. & Sites, J. (2015). Child abuse investigation field guide. Elsevier
30. Hall, M., & Hall, J. (2011). The long-term effects of childhood sexual abuse: Counseling implications. http://counselingoutfitters.com/vistas/vistas11/Article_19.pdf
31. Hébert, M., Langevin, R., Guidi, E., Bernard-Bonnin, A. C., & Allard-Dansereau, C. (2017). Sleep problems and dissociation in preschool victims of sexual abuse. *Journal of Trauma & Dissociation*, 18(4), 507-521. <http://dx.doi.org/10.1080/15299732.2016.1240739>
32. Polat, O. (2007b). Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı 2: Önleme ve rehabilitasyon. Seçkin Yayıncılık.
33. Tyler, K. A. (2002). Social and emotional outcomes of childhood sexual abuse: A review of recent research. *Aggression and Violent Behavior*, 7(6), 567-589. [http://dx.doi.org/10.1016/S1359-1789\(01\)00047-7](http://dx.doi.org/10.1016/S1359-1789(01)00047-7)
34. Zara-Page, A. (2004). Çocuk cinsel istismarı: cinsel istismara neden olan etkenler ve cinsel istismarın çocuklar üzerindeki etkileri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 7(13), 103-113.
35. Polat, O. (2007a). Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı 1: Tanımlar. Seçkin Yayıncılık.
36. Yii, S.B., Powell, M.B., & Guadagno, B. (2014). The association between investigative interviewers' knowledge of question type and adherence to best practice interviewing. *Legal and Criminology*, 19(2), 270-281. <https://doi.org/10.1111/lcrp.12000>
37. Price, H.L., & Roberts, K.P. (2011). The effects of an intensive training and feedback program on police and social workers' investigative interviews of children. *Canadian Journal of Behavioural Science/Revue Canadienne des Sciences du Comportement*, 43(3), 235-244. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/a0022541>

38. Powell, M.B. (2011). Specialist training in investigative and evidential inter- viewing: Is it having any effect on the behaviour of professionals in the field? *Psychiatry, Psychology and Law*, 9(1), 44-55. <https://doi.org/10.1375/pplt.2002.9.1.44>
39. Martschuk, N., Powell, M.B., Blewer, R., & Goodman-Delahunty, J. (2021). Legal decision making about (child) sexual assault complaints: The importance of the information-gathering process. *Current Issues in Criminal Justice*, 34(1), 58-76. <https://doi.org/10.1080/10345329.2021.1978213>
40. Türk, T. (2017). Cinsel istismar mağduru çocuk ile yapılan adli görüşmelerin adli görüşme teknikleri açısından incelenmesi (Tez no: 478815) (Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi). Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.
41. Sağlık Bakanlığı (2017). Çocukla adli görüşmeci sertifikalı eğitim programı. (Revizyon No: 2). <https://shgm.saglik.gov.tr/Eklenti/8608/0/cocukla-adli-gorusmeci-standartlaripdf.pdf>
42. Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Müdürlüğü Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, (2017). Adli görüşme odaları: Kırılgan gruplar, özellikli durumlar ve adli görüşme süreçleri. <https://magdur.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2112020112238a-go-uzman-modulu.pdf>
43. La Rooy, D., Brubacher, S.P., Aromäki-Stratos, A., Cyr, M., Hershkowitz, I., Korkman, J., Myklebust, T., Naka, M., Peixoto, C.E., Robertsj K.P., Stewart, H., & Lamb, M.E. (2015). The NICHD Protocol: A review of an internationally-used evidence-based tool for training child forensic interviewers. *Journal of Criminological Research, Policy and Practice*, 2, 76-89. <http://dx.doi.org/10.1108/JCRPP-01-2015-0001>
44. Arias, A.R.V. (2016). Integrating the NICHD Forensic Investigative Interview Protocol in the biopsychosocial-spiritual model of care for victims of CSA and CSE. *Universal Journal of Psychology*, 4(6), 249-253. <http://doi.org/10.13189/ujp.2016.040601>
45. Ermağan-Çağlar, E., & Kocabaşoğlu, N. (2018). Bellek boşluklarını doldurmaya zorlamanın çocuk görgü tanığı belleği üzerindeki olumsuz etkileri. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 9(34), 451-473.
46. NICHD Protocol (2016). Appendices to the revised NICHD protocol. <https://nichdprotocol.com/>
47. ASPAC [The American Professional Society on the Abuse of Children] (2022, February). <https://www.apsac.org/forensicinterviewing>
48. CornerHouse (2022, February). <https://www.cornerhousemn.org/>

49. Ministry of Justice (2022, January). Achieving Best Evidence in criminal proceedings: Guidance on interviewing victims and witnesses, and guidance on using special measures. <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/achieving-best-evidence-criminal-proceedings-guidance-interviewing-victims-and>
50. La Rooy, D., Lamb, M. E., & Memon, A. (2011). Forensic interviews with children in Scotland: A survey of interview practices among police. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 26(1), 26-34. <http://dx.doi.org/10.1007/s11896-010-9072-9>
51. Alpar, G. (2016). Çocuklarla adli görüşme ve iletişim. İçinde D. Yücel & M. B. Gönültaş (Ed.). *Adli sosyal hizmet: Yaklaşım ve müdahale* (ss. 191-203). Nobel Yayınevi.
52. Ackerman, M.J. (2010). *Essentials of forensic psychological assessment*. (2nd edition). John Wiley ve Sons, Inc.
53. Silovsky, J.F. (2000). The differences between forensic interviews & clinical interviews. US Department of Justice, Office of Justice Programs, Office for 171 Victims of Crime.
54. Lamb, M.E., & Sim, M.P. (2013). Developmental factors affecting children in legal contexts. *Youth Justice*, 13 (2), 131-144. <https://doi.org/10.1177%2F1473225413492055>
55. Danby, M. C., Brubacher, S. P., Sharman, S. J., & Powell, M. B. (2015). The effects of practice on children's ability to apply ground rules in a narrative interview. *Behavioral Sciences & the Law*, 33(4), 446-458. <https://doi.org/10.1002/bsl.2194>
56. Saywitz, K., Jaenicke, C., & Camparo, L. (1990). Children's knowledge of legal terminology. *Law and Human Behavior*, 14 (6), 523-535. <https://doi.org/10.1007/BF01044879>
57. Saywitz, K., Nathanson, R., & Snyder, L.S. (1993). Credibility of child witnesses: The role of communicative competence. *Topics in Language Disorders*, 13 (4), 59-78. <http://dx.doi.org/10.1097/00011363-199308000-00009>
58. Fivush, R. (2002). The development of autobiographical memory. In H.L. Westcot, G.M. Davies, & R. Bull (Eds.), *Children's testimony: A handbook of psychological research and forensic practice* (pp. 55-68). Wiley.
59. Korkman, J., Santtila, P., & Sandnabba, N. K. (2006). Dynamics of verbal interaction between interviewer and child in interviews with alleged victims of child sexual abuse. *Scandinavian Journal of Psychology*, 47(2), 109-119. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9450.2006.00498.x>
60. Lamb, M. E., Orbach, Y., Hershkowitz, I., Esplin, P. W., & Horowitz, D. (2007). A structured forensic interview protocol improves the quality and informativeness of investigative interviews with children: A review of research using the NICHD Investigative Interview Protocol. *Child Abuse & Neglect*, 31(11-12), 1201-1231. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2007.03.021>

61. La Rooy, D., Lamb, M.E., & Pipe, M.E. (2009). Repeated interviewing: A critical evaluation of the risks and potential benefits. In K. Kuehne & M. Connell (Eds.), *The evaluation of child sexual abuse allegations: A comprehensive guide to assessment and testimony* (pp. 327–361). Wiley.
62. Leander, L. (2010). Police interviews with child sexual abuse victims: Patterns of reporting, avoidance and denial. *Child Abuse and Neglect*, 34(3), 192–205. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/j.chiabu.2009.09.011>
63. Malloy, L.C., & Quas, J.A. (2009). Children's Suggestibility Areas of Consensus and Controversy. In K. Kuehne & M. Connell, (Eds.), *The evaluation of child sexual abuse allegations: A comprehensive guide to assessment and testimony* (pp. 267–297). Wiley.
64. Macleod, E., Hobbs, L., Admiraal, A., La Rooy, D., & Patterson, T. (2021). The use and impact of repeated questions in diagnostic child abuse assessment interviews. *Psychiatry, Psychology and Law*, 1–17. <https://doi.org/10.1080/13218719.2021.1910586>
65. Baugerud, G.A., Johnson, M.S., Hansen, H.B., Magnussen, S., & Lamb, M.E. (2020). Forensic interviews with preschool children: An analysis of extended interviews in Norway (2015–2017). *Applied Cognitive Psychology*, 34(3), 654–663. <https://doi.org/10.1002/acp.3647>
66. Korkman, J., Santtila, P., Drzewiecki, T., & Sandnabba, N.K. (2008) Failing to keep it simple: Language use in child sexual abuse interviews with 3–8-year-old children, *Psychology, Crime & Law*, 14(1), 41–60. <https://doi.org/10.1080/10683160701368438>
67. ASPAC [The American Professional Society on the Abuse of Children] (2012). Forensic interviewing in cases of suspected child abuse. <https://www.apsac.org/guidelines>
68. Saywitz, K.J. (1996). Interviewing child witness and victims of sexual abuse: General guidelines for interviewing children. US Department of Justice Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Programs.
69. Cederborg, A.C., & Lamb, M. (2008). Interviewing alleged victims with intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*, 52(1), 49–58. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.2007.00976.x>
70. Gudjonsson, G.H., & Henry, L. (2003) Child and adult witnesses with intellectual disability: The importance of suggestibility. *Legal and Criminological Psychology*, 8, 241–52. <https://doi.org/10.1348/135532503322363013>
71. Kebbell M.R., & Hatton C. (1999) People with mental retardation as witnesses in court: A review. *Mental Retardation*, 37, 179–87.
72. Anderson S.W., Bechara A., Damasio H., Tranel D., & Damasio A.R. (1999). Impairment of social and moral behaviour related to early damage in human prefrontal cortex. *Nature Neuroscience*, 2, 1032–1037. <https://doi.org/10.1038/14833>

73. Wyman, J. D., Lavoie, J., & Talwar, V. (2019). Best practices for interviewing children with intellectual disabilities in maltreatment cases. *Exceptionality*, 27(3), 167-184. <https://doi.org/10.1080/09362835.2018.1425623>
74. Anderson, J., & Heath, R.T. (2006). Forensic interview of children who have developmental disabilities. American Prosecutors Research Institute, 19(1).
75. Coulborn Faller, K. (2020) The cutting edge of forensic interviewing. *Journal of Child Sexual Abuse*, 29(2), 129-137. <https://doi.org/10.1080/10538712.2020.1718819>
76. Brown, D., & Lamb, M.E. (2009). Forensic interviews with children a two-way street: Supporting interviewers in adhering to best practice recommendations and enhancing children's capabilities in forensic interviews. In K. Kuehnle & M. Connell (Eds.). *The evaluation of child sexual abuse allegations: A comprehensive guide to assessment and testimony* (pp. 299-325). John Wiley & Sons, Inc.
77. Davies, D., Cole, J., Albertella, G., McCulloh, L., Allen, K., & Kekejian, H. (1996). Model for conduction forensic interviews with child victims of abuse. *Child Maltreatment*, 1(3), 189-199.
78. Sternberg, K. J., Lamb, M. Y., Orbach, E., Esplin, P. W., & Mitchell, S. (2001). Use of a structured investigative protocol enhances young children's responses to free-recall prompts in the course of forensic interviews. *Journal of Applied Psychology*, 86(5), 997-1005. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.86.5.997>
79. Benia, L. R., Hauck-Filho, N., Dillenburg, M., & Stein, L. M. (2015). The NICHD investigative interview protocol: A meta-analytic review. *Journal of Child Sexual Abuse*, 24(3), 259-279. <https://doi.org/10.1080/10538712.2015.997412>
80. Sternberg, K. J., Lamb, M. E., Davies, G. M., & Westcott, H. L. (2001). The memorandum of good practice: Theory versus application. *Child Abuse & Neglect*, 25(5), 669-681. [https://doi.org/10.1016/s0145-2134\(01\)00232-0](https://doi.org/10.1016/s0145-2134(01)00232-0)
81. Melinder, A., Magnusson, M., & Gilstrap, L. L. (2021). What is a child-appropriate interview? Interaction between child witnesses and police officers. *International Journal on Child Maltreatment: Research, Policy and Practice*, 3(4), 369-392. <https://doi.org/10.1007/s42448-020-00052-8>
82. Bruck, M., & Ceci, S. J. (1999). The suggestibility of children's memory. *Annual Review of Psychology*, 50, 419-439. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.50.1.419>
83. Ceci, S. J., & Bruck, M. (1993). The suggestibility of the child witness: A historical review and synthesis. *Psychological Bulletin*, 113, 403-439.

84. Ceci, S. J., & Bruck, M. (1995). Jeopardy in the courtroom: A scientific analysis of children's testimony. American Psychological Association.
85. T.C. Adalet Bakanlığı (2017). Adli görüşme odaları. T.C. Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Müdürlüğü Mağdur Hakları.Başkanlığı. <http://www.magdur.adalet.gov.tr/hakkinda01253>
86. Rohrabough, M., London, K., & Hall, A.K. (2016). Planning the forensic interview. In W.T. O'Donohue, M. Fanetti (Eds.), Forensic interviews regarding child sexual abuse: A guide to evidence-based practice (pp. 197-218). Springer International Publishing.
87. Atılgan, E. Ü., Yağcıoğlu, S., & Çavdar, Y. (2014). Çocuklarla adli için rehber. Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Türkiye Adalet Akademisi, UNICEF Türkiye.
88. Byrne, M., & Guckian, E. (2011). Best practice for conducting investigative interviews. *The Irish Psychologist*, 37 (2/3), 69-77.
89. Robbins, S. P. (2018). Forensic interviewing. In T. Maschi & G.S. Leibowitz (Eds.), Psychosocial and legal issues across diverse populations and settings (2nd edition, pp 333-342). Springer Publishing Company.
90. Lavoie, J., Wyman, J., Crossman, A.M., & Talwar, V. (2021). Meta-analysis of the effects of two interviewing practices on children's disclosures of sensitive information: Rapport practices and question type. *Child Abuse & Neglect*, 113, 104930. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2021.104930>
91. Lau, K.J., & Treacy, E.C. (2009). Forensic interviewing best practices example. In T.Maschi, C. Bradley, & K. Ward (Ed.), *Forensic social work: Psychological and legal issues in diverse practice settings* (pp.375-386). Springer.
92. Korkman, J., Pakkanen, T., & Laajasalo, T. (2017). Child forensic interviewing in Finland: Investigating suspected child abuse at the forensic psychology unit for children and adolescents. In S. Johansson, K. Stefansen, E. Bakketeig & A Kaldal (Eds.) *Collaborating against child abuse* (pp. 145-164). Springer International Publishing.
93. Dale, M., & Gould, J.W. (2014). Commentary on "analyzing child sexual abuse allegations": Will a new untested criterion-based content analysis model be helpful? *Journal of Forensic Psychology Practice*, 14, 169-182. <https://doi.org/10.1080/1528932.2014.897540>
94. Fängström, K., & Eriksson, M. (2020). The feasibility of the In My Shoes computer assisted interview for eliciting evaluative content in interviews with young children. *Children and Youth Services Review*, 119, 105522. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105522>
95. In My Shoes (2022). <http://www.inmyshoes.org.uk/>

96. Grasso, F., Atkinson, K., & Jimmieson, P. (2013). In My Shoes-A computer assisted interview for communicating with children about emotions. Proceedings - 2013 Humaine Association Conference on Affective Computing and Intelligent Interaction, ACII 2013 (pp. 318-323). doi:10.1109/ACII.2013.59.
97. Teoh, Y.S., & Lamb, M. (2013). Interviewer demeanor in forensic interviews of children. Psychology, Crime & Law, 19(2), 145-159. <https://doi.org/10.1080/1068316X.2011.614610>
98. Hershkowitz, I., Orbach, Y., Lamb, M.E., Sternberg, K.J., & Horowitz, D. (2006). Dynamics of forensic interviews with suspected abuse victims who do not disclose abuse. Child Abuse & Neglect, 30, 753-769. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2005.10.016>
99. Gudas, L.S., & Sattler, J.M. (2006). Forensic interviewing of children and adolescents. In S.N. Sparta & G.P. Koocher (Eds.). Forensic mental health assessment of children and adolescents (pp. 115-124). Oxford University Press.
100. Lyon, T.D. (2014). Interviewing children. Annu. Rev. Law Soc. Sci., 10, 73-89. <https://doi.org/10.1146/annurev-lawsocsci-110413-030913>
101. Ermağan-Çağlar, E., & Kocabaşoğlu, N. (2019). Adults impact on the reliability and suggestibility of children's eyewitness testimony. Prizren Social Science Journal, 3(3), 11-21. <https://doi.org/10.32936/pssj.v3i3.114>

ULUSAL ÇOCUK SAĞLIĞI ve İNSAN GELİŞİM ENSTİTÜSÜ PROTOKOLÜ: GÖRÜŞME REHBERİ

I.GİRİŞ

1. **“Merhaba, benim adım ve ben bir polis memuruyum.** (Odada yer alan başka biri varsa onları da tanıtır. Ancak ideal olarak başka birilerinin odada olmaması önerilmektedir.) **Bugün ve şu an saat Seninle.....da görüşüyorum”**

“Gördüğün üzere burada bir kameramız ve bir mikrofonumuz var. Bunlar konuşmalarımızı kaydedecek ve bu sayede anlattığın herşeyi hatırlayabileceğim. Bazen bazı şeyleri unutabilirim ve bu kayıt cihazları her şeyi yazmak zorunda kalmadan seni dinlememi sağlıyor.”

“Görevlerimden biri yaşadıkları olaylar hakkında çocuklarla (gençlerle) konuşmak. Birçok çocukla (gençle) görüşme yapıyorum, böylece yaşamış oldukları gerçek olayları bana anlatabiliyorlar. Bu nedenle, başlamadan önce, gerçekleri anlatmanın ne kadar önemli olduğunu anladığından emin olmak istiyorum.” (Küçük yaş grubundaki çocuklar için Doğru nedir? Doğru olmayan nedir? açıklayın.)

“Benim ayakkabılarım kırmızı (ya da yeşil) dersem, bu doğru mudur değil midir?

(Bir cevap vermesi için bekleyin, sonra şöyle söyleyin:)

2. **“Bu doğru değil, çünkü benim ayakkabılarımın gerçek rengi (siyah/mavi vb.). Eğer ben şu an oturduğumu söylersem, bu doğru mudur, doğru değil midir?”**

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

3. **“Bu doğrudu/yanlıştı, çünkü gördüğün üzere ben şu an oturuyorum.”**

“Doğruyu söylemenin ne demek olduğunu anladığını görüyorum. Bugün bana sadece doğru olanları anlatman çok önemli. Bana, sadece başına gelen şeyleri (yaşadıklarını) anlatmalısın.”

(Bekleyin.)

4. **“Görüşme sürecinde, eğer sana sorduğum soruyu anlamazsan bana “Anladım” de. Tamam mı?”**

(Bekleyin.)

“Eğer söylediğin şeyi/anlattığını anlamazsam, senden yeniden açıklamanı isteyeceğim.”

(Bekleyin.)

5. “Eğer sana bir soru sorarsam ve sen cevabını bilmiyorsan bana “Bilmiyorum” de.”

“Örneğin, sana köpeğimin adı nedir (veya oğlumun adı nedir?) diye sorarsam ne söylerdin?”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Eğer çocuk “Bilmiyorum” derse, ona şöyle söyleyin:)

6. “Doğru. Bilmiyorsun, değil mi?”

(Eğer çocuk bir tahminde bulunmaya çalışırsa, ona şöyle söyleyin:)

“Hayır, bilmiyorsun çünkü beni tanımıyorsun. Cevabı bilmediğin zaman, tahmin etmeye çalışma, sadece bilmediğini söyle.”

(Bekleyin.)

7. “Ve, eğer yanlış olan (doğru olmayan) birşeyler söylersem, bana söylemelisin. Tamam mı?”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

8. “Örneğin, eğer 2 yaşında bir kız çocuğu (görüşme yaptığınız çocuğun 5 yaşında bir erkek çocuğu olduğunu düşünelim), olduğunu söylersem ne söylerdin?”

(Eğer çocuk kabul etmez ve doğru olmadığını söylerse, şöyle söyleyin:)

“Eğer yanlış birşey söylersem ve sana 2 yaşında bir kız çocuğu (görüşme yaptığınız çocuğun 5 yaşında bir erkek çocuğu olduğunu düşünelim) olduğunu söylersem ne söylerdin?”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

9. “Evet bu doğru. Yanlış birşey söylersem veya bir hata yaparsam bana ne söylemen gerektiğini şimdi biliyorsun.”

(Bekleyin.)

10. “Örneğin, senin oturuyor olduğunu söyleseydim ne söylerdin?”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

“Tamam.”

II. İLİŞKİNİN KURULMASI

“Şimdi, seni daha iyi tanımak istiyorum.”

1. “Bana yapmaktan hoşlandığın şeyleri anlat.”

(Cevap vermesi için çocuğu bekleyin.)

(Eğer çocuk açıkça detaylı bir cevap verirse, 3. soruya geçin.)

(Eğer çocuk cevap vermezse, kısa bir cevap verirse veya ne yapacağını bilemezse, şöyle sorabilirsiniz.)

2. “Gerçekten, seni daha iyi tanımak istiyorum. Yapmaktan hoşlandığın şeyleri bana anlatmana ihtiyacım var.”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

3. “Daha fazla bilgi verir misin?” (Çocuğun bahsettiği etkinlik/aktiviteye yönelik olarak sorulur. Ancak televizyon, video oyunları ya da hayali aktivitelere odaklanmaktan kaçının.)

(Bir cevap vermesini bekleyin.)

III. OLAY HAFIZASI ÜZERİNDE ÇALIŞILMASI

Özel Bir Günün Belirlenmesi

(Not: Bu bölüm olayın içeriğine bağlı olarak değişebilir.)

(Görüşme öncesinde çocuğun yaşadığı bir olay (etkinlik) (okulun ilk günü, doğum günü partisi, tatil gibi) belirleyin ve belirtilen soruları bu olay (etkinlik) üzerinden sorun. Eğer mümkünse, iddia edilen veya şüphe edilen istismar olayıyla aynı zamanda gerçekleşen bir olay ya da etkinlik seçin. Eğer istismar olayı belirgin bir gün ya da olay sırasında gerçekleşmişse, soruları farklı bir olay üzerinden sorun.)

“Senin hakkında, yaptığın şeyler hakkında daha çok şey bilmek istiyorum.”

1. “Birkaç gün (hafta) önce okulun ilk günüydü (tatildi, doğum günündü vb.). Bana o gün yaşanan herşeyi anlatır mısın?”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

1.a. “O günü (etkinliği, partiyi vb.) iyi düşün ve sabah uyandığın zamandan (çocuğun bir önceki soruya verdiği cevapta bahsettiği an/etkinliğin bir bölümü) ... zamana kadar neler olduğunu bana anlat.”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Not: Bu soruyu bu bölüm süresince ihtiyaç duyduğunuz kadar kullanabilirsiniz.)

1.b. “Peki sonra ne oldu?”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Not: Bu soruyu bu bölüm süresince ihtiyaç duyduğunuz kadar kullanabilirsiniz.)

1.c. “(Çocuğun bir önceki soruya verdiği cevapta bahsettiği an)dan sonra gece yatağa gidinceye kadar geçen zamanda neler olduğunu bana anlat.”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Not: Bu soruyu bu bölüm süresince ihtiyaç duyduğunuz kadar kullanabilirsiniz.)

1.d. (Çocuğun bahsettiği olaya ilişkin olarak) “Daha fazla anlatır mısın?”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Not: Bu soruyu bu bölüm süresince ihtiyaç duyduğunuz kadar kullanabilirsiniz.)

1.e. “Bundan daha önce bahsetmiştin. Bana daha fazla şey anlatır mısın?”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Not: Bu soruyu bu bölüm süresince ihtiyaç duyduğunuz kadar kullanabilirsiniz.)

(Eğer çocuk olay hakkında basit bir açıklama yaparsa, 1-1e numaralı sorulardan devam ediniz.)

(Not: Eğer çocuk olay hakkında detaylı bir açıklama yaparsa, şöyle söyleyin:)

“Sana olanlar hakkında hatırladığın herşeyi bana anlatman çok önemli. İyi ya da kötü herşeyi bana anlatabilirsin.”

DÜN

2. “Sana olanlarla ilgili herşeyi bilmek istiyorum. Dün yataktan kalktıktan sonraki zamandan gece uyuyuncaya kadar geçen zamanda olanlar hakkında bana herşeyi anlat.”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

2.a. “Hiçbir şeyi atlamanı istemiyorum. Sabah yataktan kalktığın andan (çocuğun bir önceki soruya verdiği cevapta bahsettiği an)a kadar olanları bana anlat.”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

2.b. “Sonra neler oldu?”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Not: Bu soruyu bu bölüm süresince ihtiyaç duyduğunuz kadar kullanabilirsiniz.)

2.c. “(Çocuğun bir önceki soruya verdiği cevapta bahsettiği an)dan sonra gece yatağa gidinceye kadar geçen zamanda neler olduğunu bana anlat.”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

2.d. (Çocuğun bahsettiği olaya ilişkin olarak) “Daha fazla anlatır mısın?”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Not: Bu soruyu bu bölüm süresince ihtiyaç duyduğunuz kadar kullanabilirsiniz.)

2.e. “Bundan daha önce bahsetmiştin. Bana daha fazla şey anlatır mısın?”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Not: Bu soruyu bu bölüm süresince ihtiyaç duyduğunuz kadar kullanabilirsiniz.)

BUGÜN

Eğer çocuk düne ilişkin yeterli derecede detaylı cevap vermiyorsa, bugüne ilişkin 2 – 2e sorularını tekrarlayınız. Ancak, bu defa referans alınan zamanı **“buraya geldiğin zaman”** şeklinde değiştirin.

“Sana gerçekten olan şeyler hakkında hatırladığın herşeyi bana anlatman çok önemli.”

GÖRÜŞMENİN TEMEL BÖLÜMÜ

IV. TEMEL KONULARA GEÇİŞ

“Şimdi seni daha iyi tanıdığımıza göre bugün neden burada olduğun hakkında konuşmak istiyorum.”

(Eğer çocuk cevap vermeye başlarsa bekleyin.)

(Eğer çocuk iddia edilen olay hakkında kısa bir cevap verirse (“Babam bana vurdu.” veya “Ahmet benim penisime dokundu.” gibi) 10. sorudan devam edin.)

(Eğer çocuk olay hakkında detaylı bir cevap verirse, 10a. sorudan devam edin.)

(Eğer çocuk herhangi bir suçlamada bulunmazsa, 1. sorudan devam edin.)

1. “Sana bir şeyler olmuş olabileceğini anlıyorum. Başından sonuna kadar olan her şeyi bana anlat.”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Eğer çocuk suçlamada bulunursa, 10. sorudan devam edin.)

(Eğer çocuk olay hakkında detaylı bir cevap verirse, 10a. sorudan devam edin.)

(Eğer çocuk herhangi bir suçlamada bulunmazsa, 2. sorudan devam edin.)

2. “Sana söylediğim gibi benim işim başına gelen şeyler hakkında çocuklarla konuşmak. Neden burada olduğunu (buraya geldiğini/benim burada olduğumu) bana anlatman çok önemli. Annenin (babanın, dedenin, büyük annenin vb.) seni neden bugün buraya getirdiği (veya neden bugün seninle konuşmak için buraya geldiğim) hakkında ne düşünüyorsun, bana anlatır mısın?”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Eğer çocuk suçlamada bulunursa, 10. sorudan devam edin.)

(Eğer çocuk olay hakkında detaylı bir cevap verirse, 10a. sorudan devam edin.)

(Eğer çocuk herhangi bir suçlamada bulunmazsa ve siz daha önce herhangi bir yetkiliyle iletişime geçildiğine dair bilgi sahibi değilseniz, 4. veya 5. sorudan devam edin.)

(Eğer çocuk herhangi bir suçlamada bulunmazsa ve siz daha önce bir yetkiliyle iletişime geçildiğini biliyorsanız, 3. sorudan devam edin.)

3. “Bir doktorla (öğretmenle, sosyal çalışmacıyla veya herhangi bir uzmanla) konuştuğunun duyduğum. Ne hakkında konuştuğunuzu bana anlatır mısınız?”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Eğer çocuk suçlamada bulunursa, 10. sorudan devam edin.)

(Eğer çocuk olay hakkında detaylı bir cevap verirse, 10a. sorudan devam edin.)

(Eğer çocuk herhangi bir suçlamada bulunmazsa ve belirgin, görülebilir bir iz yoksa, 5. sorudan devam edin.)

(Görünür izler olduğu durumda, polis memuruna bu izlerin fotoğrafları gösterilir ya da izlerden bahsedilir veya görüşme tıbbi değerlendirmenin hemen sonrasında ya da hastanede yapılır.

4. “Kolunda (başında, ayağında, bacağına vb.) izler (yaralar, çürükler vb.) olduğunu görüyorum (duydum). Bana bunun hakkında her şeyi anlatır mısınız?”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Eğer çocuk suçlamada bulunursa, 10. sorudan devam edin.)

(Eğer çocuk olay hakkında detaylı bir cevap verirse, 10a. sorudan devam edin.)

(Eğer çocuk herhangi bir suçlamada bulunmazsa, 5. sorudan devam edin.)

5. “Seni rahatsız eden birileri var mı?”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Eğer çocuk onaylarsa veya suçlamada bulunursa, 10. sorudan devam edin.)

(Eğer çocuk olay hakkında detaylı bir cevap verirse, 10a. sorudan devam edin.)

(Eğer çocuk onaylamazsa ve herhangi bir suçlamada bulunmazsa, 6. sorudan devam edin.)

6. “..... (iddia edilen olayın gerçekleştiği yer ve zamanda) sana birşey oldu mu?”

(Not: Şüphelinin adından veya iddia edilen olaya ilişkin herhangi bir detaydan bahsetmeyin.)

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Eğer çocuk olay hakkında detaylı bir cevap verirse, 10a. sorudan devam edin.)

(Eğer çocuk onaylarsa veya suçlamada bulunursa, 10. sorudan devam edin.)

(Eğer çocuk onaylamazsa ve herhangi bir suçlamada bulunmazsa, 7. sorudan devam edin.)

7. “Biri sana doğru olduğunu düşünmediğin birşey yaptı mı?”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Eğer çocuk onaylarsa veya suçlamada bulunursa, 10. sorudan devam edin.)

(Eğer çocuk olay hakkında detaylı bir cevap verirse, 10a. sorudan devam edin.)

(Eğer çocuk onaylamazsa ve herhangi bir suçlamada bulunmazsa, 8. sorudan devam edin.)

Bekleyin.

“Devam etmek içi hazır mısınız? Devam etmeden önce bir ara verirsek daha iyi olur mu?”

Devam etmeye karar vermeden önce, 8. ve 9. soruların görüşme öncesinde elde etmiş olduğunuz bilgiler doğrultusunda düzenlemiş olmalısınız. Bu soruların çocuğu yönlendirici olmadığından emin olmalısınız. Eğer soruları düzenlemediyseniz, görüşmeye devam etmeden önce soruları dikkatlice düzenleyebilmek için ara vermek iyi olacaktır.

8. **“Biri sana (şüphelinin ya da failin adını vermeden, fazla detaya girmeden basitçe olayı özetleyiniz) yaptı mı?”** (Örneğin, “Biri sana vurdu mu?” veya “Biri penisine (vücudunun özel bölgesine) dokundu mu?”)

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Eğer çocuk onaylarsa veya suçlamada bulunursa, 10. sorudan devam edin.)

(Eğer çocuk olay hakkında detaylı bir cevap verirse, 10a. sorudan devam edin.)

(Eğer çocuk onaylamazsa ve herhangi bir suçlamada bulunmazsa, 9. sorudan devam edin.)

9. **“Öğretmenin (doktor, psikolog, komşu vb.) (“senin diğer çocukların penisine dokunduğunu”, “cinsel organ resmi çizdiğini”) gösterdi/anlattı. Sana birşey olup olmadığını öğrenmek istiyorum. Biri sana (şüphelinin ya da failin adını**

vermeden, fazla detaya girmeden basitçe olayı özetleyiniz) **yaptı mı?**” (Örneğin, “Biri sana vurdu mu?” veya “Biri penisine (vücudunun özel bölgesine) dokundu mu?”)

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Eğer çocuk onaylarsa veya suçlamada bulunursa, 10. sorudan devam edin.)

(Eğer çocuk olay hakkında detaylı bir cevap verirse, 10a. sorudan devam edin.)

(Eğer çocuk onaylamazsa ve herhangi bir suçlamada bulunmazsa, XI. bölümden devam edin.)

V. OLAYLARIN ARAŞTIRILMASI

10. (Eğer çocuk 6 yaşından küçükse, çocuğun ifade etmediği isim veya detayları kullanmadan çocuğun kendi sözleriyle iddia edilen olayı tekrarlayın.)

(Sonra şöyle söyleyin:)

“Bununla ilgili her şeyi bana anlat.”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Eğer çocuk 6 yaşından büyükse, şöyle söyleyin:)

“Bununla ilgili her şeyi bana anlat.”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

10.a. “Sonra ne oldu?” veya “Daha fazla anlatır mısın?”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Bu soruyu olaya ilişkin tam bir açıklama alınca kadar ihtiyaç duydukça kullanın.)

(Not: Eğer çocuğun açıklaması genel bir tanımlama olursa 12. soruya geçin. Ancak, çocuk spesifik bir olaydan bahsederse, 10b. sorudan devam edin.)

10.b. “O gece (ya da günü) tekrar düşün ve (çocuğun bahsettiği bir an)dan (çocuk tarafından belirtilen istismar olayı/iddia edilen olay)a kadar geçen sürede olan herşeyi bana anlat.”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Not: Bu soruyu olayın bütün bölümlerinin ayrıntılandırıldığından emin oluncaya kadar sık kullanın.)

10.c. “(Çocuk tarafından bahsedilen kişi, olay, nesne vb.) hakkında daha fazla anlatır mısın?”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Not: Bu soruyu bu bölüm boyunca ihtiyaç duydukça kullanın.)

10.d. “Söz ettiğin (çocuk tarafından bahsedilen kişi, olay, nesne vb.) hakkında herşeyi bana anlat.”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Not: Bu soruyu bu bölüm boyunca ihtiyaç duydukça kullanın.)

(Belirtilen detaylar (örneğin olay dizisindeki sıralama gibi) konusunda kafanız karışır, şöyle söylemek yardımcı olabilir:)

“Bana çok şey anlattın ve anlattıkların gerçekten yardımcı oldu, ama biraz kafam karıştı. Anladığımdan emin olmak için lütfen baştan başlayalım ve bana (nasıl başladığını, tam olarak ne olduğunu ve nasıl sona erdiğini) anlat.”

Çocuk Tarafından Verilen Bilgilere İlişkin Odak Soruların Kullanılması

(Açık uçlu sorular kullanılarak yapılan görüşme sonrasında, eğer hala iddia edilen olaya (suça) ilişkin önemli bazı ayrıntılar eksikse ya da net değilse, doğrudan soru tipini kullanın. Uygun olduğu anlarda açık noktaları doğrudan sorularla eşleştirmek önemlidir.”

(Not: Önce çocuğun söz ettiği detaya odaklanın ve sonra doğrudan soruyu sorun.)

Doğrudan Soruların Genel Formatı Şu Şekildedir:

11. “(Kişi, nesne, olay vb.)**dan** söz ettin, (doğrudan sorunun tamamlanması.)”

Örneğin;

- “Dükkanda olduğunuzdan söz ettin. Tam olarak neredeydiniz? (Cevap vermesi için bekleyin.) Dükkan hakkında bana bilgi verir misin?”
- “Daha önce annenin sana “uzun bir şeyle vurduğundan” bahsettin. O şey hakkında daha bana bilgi verir misin?”
- “Bir komşunuzdan bahsettin. Onun adını biliyor musun? (Cevap vermesi için bekleyin.) O komşuyu bana anlatır mısın? (Bir açıklama istemeyin.)
- “Sınıf arkadaşlarından birinin olayı gördüğünden bahsettin. Onun adı neydi? (Cevap vermesi için bekleyin.) Onun orada ne yaptığını bana anlatır mısın?”

Olayların Ayrıştırılması

12. “Bu olay bir kez mi yoksa birden fazla kez mi yaşandı?”

(Eğer olay bir kez yaşanmışsa, VI. bölümden devam edin.)

(Eğer olay birden fazla kez yaşanmışsa, 13. sorudan devam edin. Burada belirtilen olayların detaylarını araştırmayı unutmayın.)

Açık Uçlu Sorular Kullanarak Olayın Ayrıntılarının Belirlenmesi

13. “Son defada (ilk kez/ (şu) yerdeyken/ (iyi hatırladığınız farklı bir zaman ya da spesifik bir ana ilişkin)) olan herşeyi bana anlat.”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

13.a. “Sonra ne oldu?” veya “Daha fazla anlatır mısın?”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Not: Bu soruyu bu bölüm boyunca ihtiyaç duydukça sık kullanın.)

13.b. “O gece (ya da günü) tekrar düşün ve (çocuğun bahsettiği bir an)dan (çocuk tarafından belirtilen istismar olayı/iddia edilen olay)a kadar geçen sürede olan herşeyi bana anlat.”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Not: Bu soruyu olayın bütün bölümlerinin ayrıntılandırıldığından emin oluncaya kadar sık kullanın.)

13.c. “(Çocuk tarafından bahsedilen kişi, olay, nesne vb.) hakkında daha fazla anlatır mısın?”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Not: Bu soruyu bu bölüm boyunca ihtiyaç duydukça kullanın.)

13.d. “Söz ettiğin (çocuk tarafından bahsedilen kişi, olay, nesne vb.) hakkında bana herşeyi anlat.”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Not: Bu soruyu bu bölüm boyunca ihtiyaç duydukça kullanın.)

Çocuk Tarafından Verilen Bilgilere İlişkin Odak Soruların Kullanılması

(Açık uçlu sorular kullanılarak yapılan görüşme sonrasında, eğer hala iddia edilen olaya ilişkin önemli bazı ayrıntılar eksikse ya da net değilse, doğrudan soruları kullanın. Uygun olduğu anlarda açık noktaları doğrudan sorularla eşleştirmek önemlidir.)

(Not: Önce çocuğun söz ettiği detaya odaklanın ve sonra doğrudan soruyu sorun.)

Doğrudan Soruların Genel Formatı Şu Şekildedir:

14. “(Kişi, nesne, olay vb.)dan söz ettin, (nasıl/ne zaman/nerede/kim/hangi/ne sorularıyla) (doğrudan sorunun tamamlanması).”

Örneğin;

- **“O an televizyon izlediğinden bahsettin. Tam olarak neredeydin?”**
- **(Bir cevap vermesi için bekleyin.)**
- **“O anla ilgili herşeyi anlat bana.”**

- **“Daha önce babanın seni dövdüğünden bahsettin. Tam olarak ne olduğunu anlat bana.”**
- **“Bir arkadaşının orada olduğundan bahsettin. Onun adı neydi?”**
- **(Bir cevap vermesi için bekleyin.)**
- **“Onunla ilgili herşeyi anlat bana.”**
- **“Daha önce amcanın seni öptüğünden (dokunduğundan, cinsel ilişkiye girdiğinden vb.) bahsettin. Tam olarak ne olduğunu anlat bana.”**

(Çocuğun bahsettiği olaya ilişkin ayrıntıları elde edebilmek adına bu bölümü tamamlıyarak tekrar edin. Eğer çocuk ikiden fazla olaydan bahsederse, önce “son olay” sonra “ilk olay” ve daha sonra “net hatırladığı diğer zaman” hakkında sorular sorun.)

VI. ARA

(Çocuğa şöyle söyleyin.)

“Anlattığın herşeyi anladığımdan emin olmak istiyorum ve sormam gereken başka birşey var mı bakmam lazım. Bana neler anlattığın üzerine düşüneceğim (notlarımı kontrol edeceğim/gidip kontrol edeceğim vb.)

(Ara sırasında, elde ettiğiniz bilgilerin üzerinden geçin, Adli Görüşme Kontrol Listesini doldurun, eksik bilgi var mı kontrol edin ve görüşmenin geri kalan kısmını planlayın. Odak soruların yapılandırıldığından emin oldun.)

Aradan Sonra

(Çocuğun bahsetmediği ama önemli olduğunu düşündüğünüz bilgileri alabilmek için yukarıda örnekleri verilen doğrudan ve açık uçlu soruların birlikte kullanıldığı sorular sorun. Doğrudan sorunun ardından açık uçlu soru (“Bana daha fazla bilgi ver” şeklinde) kullanın. Bu soruları bitirdikten sonra VII. bölümünden devam edin.)

VII. ÇOCUĞUN BAHSETMEDİĞİ BİLGİLERİN ELDE EDİLMESİ

(Buraya kadar olan yaklaşımları denemenize rağmen adli süreç için önemli olduğuna inandığınız bazı bilgilerin hala eksik olduğunu düşünüyorsanız bu odak soruları kullanın. Bu soruları mümkün oldukça “Bana herşeyi anlat.” vb. açık uçlu sorularla birlikte kullanmanız çok önemli.)

(Not: Söz konusu durum birden fazla olayı içeriyorsa, olaylara ilişkin temel bilgileri alabilmek için çocuğun kendi sözlerini kullanarak odak sorularla çocuğu ilgili olaylara yönlendirin.)

(Bir sonraki olaya ait bilgileri almaya geçmeden önce her olay için bütün eksik bilgileri aldığınızdan emin olun.)

Çocuğun Bahsetmediği Bilgileri Almak İçin Kullanılan Odak Soruların Genel Formatı

“(Yer veya zamanı belli olan belirgin bir olaya ilişkin) hakkında olanları bana anlattığında, (kişi/nesne/durum vb.)den de söz ettinBu (odak soru) muydu?”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Uygun bir anda, şu şekilde devam edin.)

“Bana herşeyi anlat.”

Örneğin;

- **“Bodrumda olduğunuz zaman onun kendi pantolonunu çıkardığından bahsetmiştin. Senin kıyafetlerine birşey oldu mu?”**

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Çocuğun cevabından sonra şöyle söyleyin:)

- **“Bana herşeyi anlat.”**

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

- **“Son olan olay hakkında konuştuğumuzda, onun sana dokunduğundan bahsetmiştin. Kıyafetlerinin üzerinden mi dokundu?”**

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

- (Çocuğun cevabından sonra şöyle söyleyin:)

- **“Bana herşeyi anlat.”**

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

- **“Kıyafetlerinin altından mı dokundu?”**

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Çocuğun cevabından sonra şöyle söyleyin:)

- **“Bana herşeyi anlat.”**

- **“Bana, oyun parkında olan bazı şeylerden bahsetmiştin. Birileri olanları gördü mü?”**

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Uygun bir anda, şu şekilde devam edin:)

- **“Bana herşeyi anlat.”**

- **“Diğer çocuklara benzer birşey olup olmadığını biliyor musun?”**

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Uygun bir anda, şu şekilde devam edin.)

- **“Bana herşeyi anlat.”**
- **“Ahırda olan birşeyden bahsetmiştin. Bunun ne zaman olduğunu biliyor musun?”**

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Çocuğun cevabından sonra şöyle söyleyin:)

- **“Bana herşeyi anlat.”**

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

VIII. EĞER ÇOCUK ALMAYI UMDUĞUNUZ BİLGİLERİ VERMEKTE ZORLANIYORSA

Sadece ilgili yönergeleri kullanın.

Söz konusu bilginin hangi konuşmalarda/görüşmelerde yer aldığını biliyorsanız, şöyle söyleyin:

1. **“(Şu zaman veya yerde) (şu kişiyle) konuştuğunu duydum. Ne konuştuğunuza bana anlat.”**

(Eğer çocuk yeterli bilgi vermezse, 2. soruyu sorun; eğer çocuk daha fazla bilgi verebiliyorsa, şöyle söyleyin:)

“Bana herşeyi anlat.”

(İhtiyaç duyarsanız **“Bana bununla ilgili herşeyi anlat.”** vb. başka bir açık uçlu yönergeyle cevap almaya devam edin.)

Eğer daha önceki görüşmelere dair detayları biliyorsanız ve o bilgiler henüz size açıklanmamışsa, şöyle söyleyin:

2. **“(Mümkünse suça ilişkin detayları belirtmeden iddiayı özetleyin) hakkında söylediklerini duydum. Konuyla ilgili her şeyi anlat bana.”**

(İhtiyaç duyarsanız **“Bana bununla ilgili herşeyi anlat.”** vb. başka bir açık uçlu yönergeyle cevap almaya devam edin.)

3. Eğer bazı şeyler gözlenmişse, şöyle söyleyin:

- **“Birilerinin (olaya dair bir detay) gördüğünü duydum. Bana bununla ilgili herşeyi anlat.”**

(İhtiyaç duyarsanız **“Bana bununla ilgili herşeyi anlat.”** vb. başka bir açık uçlu yönergeyle cevap almaya devam edin.)

Eğer çocuk inkar ederse, 3b. sorusundan devam edin.

- **“O (yer/zaman)da sana herhangi birşey oldu mu? Bana bununla ilgili herşeyi anlat.”**

(İhtiyaç duyarsanız **“Bana bununla ilgili herşeyi anlat.”** vb. başka bir açık uçlu yönergeyle cevap almaya devam edin.)

Eğer çocuğun vücudunda yaralar ya da izler varsa, şöyle söyleyin:

- 4. **“(Kolunda, bacağında vb.) izler (yara, çürük vb.) olduğunu görüyorum (ya da duydum). Bana bununla ilgili herşeyi anlat.”**

(İhtiyaç duyarsanız **“Bana bununla ilgili herşeyi anlat.”** vb. başka bir açık uçlu yönergeyle cevap almaya devam edin.)

- 5. **“Birileri sana (eğer çocuk hala bahsetmemişse şüphelinin/suçlununun adını ve suça ilişkin olayın detaylarını vermeden) yaptı mı?”**

Eğer çocuk inkar ederse, bir sonraki bölümden devam edin.

Eğer çocuk birşeylerin olduğunu kabul ederse, şöyle söyleyin:

- “Bana bununla ilgili herşeyi anlat.”**

(İhtiyaç duyarsanız **“Bana bununla ilgili herşeyi anlat.”** vb. başka bir açık uçlu yönergeyle cevap almaya devam edin.)

IX. AÇIKLAMA HAKKINDA BİLGİ

- “Benimle konuşmak için neden bugün buraya geldiğini anlattın. Bana birçok bilgi verdin ve olanları anlamam için bana gerçekten yardımcı oldun.”**

(Eğer çocuk olaydan başka birine bahsettiğini belirtirse, 6. sorudan devam edin. Eğer olaydan başka birine bahsetmemişse, mümkün olduğunca hızlı bir şekilde bilgi alabilmek için şöyle söyleyin:)

- 1. **“(Son olay)dan sonra neler olduğunu anlat bana.”**

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

- 2. **“Peki sonra ne oldu?”**

(Not: Bu soruyu bu bölüm boyunca ihtiyaç duydukça kullanın.)

(Eğer çocuk bir beyanda bulunursa, 6. sorudan devam edin. Eğer yapmazsa, sıradaki sorudan devam edin.)

- 3. **“Neler olduğunu bilen başka biri var mı?”**

(Bir cevap vermesi için bekleyin. Eğer çocuk birinden (birilerinden) bahsederse, 6. sorudan devam edin.)

(Eğer çocuk bilen başka birinin olduğunu kabul ederse ancak bir isim vermezse, şöyle sorun:)

“Kim?”

(Bir cevap vermesi için bekleyin. Eğer çocuk birinden (birilerinden) bahsederse, 6. sorudan devam edin.)

4. “Diğer insanların (son olay) hakkında nasıl bilgi sahibi olduğunu öğrenmek istiyorum.”

(Bir cevap vermesi için bekleyin. Eğer çocuk birinden (birilerinden) bahsederse, 6. sorudan devam edin.)

(Eğer eksik bilgiler olduğunu düşünüyorsanız, sıradaki sorulardan devam edin.)

5. “Senin ve (failin/şüphelinin) yanı sıra (çocuğun kelimeleriyle iddia edilen istismar olayı) hakkında bilgi sahibi olan ilk kişi kimdi?”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

6. “(Çocuğun ifade ettiği “ilk kişi”)nin olayla ilgili nasıl bilgi sahibi olduğu hakkında bildiğin herşeyi bana anlat.”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Sonra şöyle söyleyin:)

“Bununla ilgili daha fazla bilgi verebilir misin?”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Eğer çocuk yapılan görüşme hakkında bilgi verirse, şöyle söyleyin:)

“Konuştuklarınızla ilgili herşeyi bana anlat.”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

7. “(Çocuğun kelimeleriyle iddia edilen istismar olayı) hakkında bilgi sahibi olan başka biri(leri) var mı?”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Sonra şöyle söyleyin:)

“Bununla ilgili daha fazla bilgi verebilir misin?”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Eğer çocuk yapılan görüşme hakkında bilgi verirse, şöyle söyleyin:)

“Konuştuklarınızla ilgili her şeyi bana anlat.”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Eğer çocuk başka birisine bilgi verdiğinden bahsetmezse, sıradaki bölümden devam edin.)

X. KAPANIŞ

(Şöyle söyleyin:)

“Bugün bana birçok şey anlattın ve yardımın için sana teşekkür etmek istiyorum.”

1. “Bilmem gerektiğini düşündüğün başka birşey var mı?”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

2. “Bana söylemek istediğin başka birşey var mı?”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

3. “Bana sormak istediğin soru var mı?”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

4. “Eğer benimle tekrar konuşmak istersen, bu telefon numarasından beni arayabilirsin.” (Adınızın soyadınızın ve telefon numaranızın yazılı olduğu bir kartı (kartviziti) çocuğa veriniz.)

XI. TARAFSIZ BİR KONU

“Bugün buradan ayrıldıktan sonra ne yapacaksın?”

(Görüşmeyi sonlandırmadan önce çocukla birkaç dakika olaydan tarafsız bir konu başlığı üzerine konuşun.)

“Şu an (zamanı belirtin) ve görüşmemiz şimdi tamamlandı.”

TANIMLAR

Adli görüşme: Adli sürece yardımcı olmak amacıyla, suçlu, tanık veya mağdur olan ve böylece kanunla ilişkili hale gelen çocukların tarafsız ve gelişime duyarlı bir şekilde uzman kişiler tarafından dinlenmesi yoluyla elde edilen bilgilerin kayda alınıp tutanağa geçirilerek rapor edilmesi.

Çocuk istismarı: Çocuğun sağlığını, fiziksel ve psikososyal gelişimini olumsuz etkileyen, bir yetişkin, toplum ya da devlet tarafından bilerek ya da bilmeyerek uygun-lanan tüm davranışlar çocuğa kötü muameledir.

Duyusal odaklı istemler: Dış dünyaya ait, etrafımızda gelişen olaylara ilişkin uyaranların görme, işitme, koklama, dokunma ve tat alma organları aracılığıyla algılanması yoluyla elde edilen bilgilerin bireyden öğrenilebilmesi amacıyla başvurulmuş soru ifadeleri.

Maddi delil: Nesne kaynaklı deliller olarak da adlandırılan maddi deliller, her türlü belgeler ile beyanlar dışında kalan nesnelerdir.

Mağdur: Kendisine karşı işlenen suç nedeni ile doğrudan zarar gören kişi ya da bu suretle ekonomik kayba uğramış olan kişidir.

Özel eğitim: Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile onların özür ve özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitim.

Pedagog: Türkiye'de Psikolojik Danışma ve Rehberlik lisans mezunlarının sağlık hizmetleri sınıfında yer alan bir kadro adıdır.

Pekiştireç: Davranışı izleyen durumda, davranışın tekrarını sağlamak ve davranışın ileride yapılma olasılığını arttırmak amacıyla kullanılan uyarıcılar.

Rapport: Psikolojik danışmanla danışan arasında kurulması hedeflenen güvene dayalı yakın ilişki.

Süpervizyon: Gerek bireysel psikolojik danışma gerekse grupla psikolojik danışma alanındaki uygulamalara ilişkin, psikolojik danışmanın, kendisinden daha üst düzeyde olan alanda yetişmiş bir uzman tarafından denetlenmesi ve desteklenmesidir. Aynı zamanda, eğitim gören psikolojik danışmanların, kuramsal bilgilerini alan bilgileriyle ilişkilendirmelerini sağlayan bir öğretim metodu olarak da tanımlanmaktadır.

Zaman segmentasyonu istemleri: Olaya ait farklı zaman dilimlerine ilişkin bilgi ve detayların edinilmesi amacıyla başvurulmuş soru ifadeleri.